

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
кафедра географії та менеджменту туризму**

**Організація сільського зеленого туризму у Вижницькому районі
Чернівецької області**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студентк 2 курсу, 620 групи

**Пуцинтельник Тодор
Васильович**

Керівник:

доктор географічних наук,

доцент **Бучко Ж. І.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ доц. Король О.Д.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ (ABSTRACT)

Анотація є супровідним документом і розміщується після титульного аркуша.

Мова та обсяг анотації: українська мова до 700 знаків; англійська мова до 700 знаків.

Анотація до кваліфікаційної роботи – це короткий опис роботи, що характеризує її зміст у лаконічній формі.

Анотація завжди пишеться після завершення написання усієї наукової роботи.

1. Структура анотації:

- інформація про автора;
- прізвище та ініціали студента;
- назва кваліфікаційної роботи;
- спеціальність (*шифр, назва закладу вищої освіти; місто, рік*);

2. Основні положення анотації (*як правило, містять речення з таким набором лексем: проаналізовано, розглянуто, охарактеризовано, доведено, визначено, досліджено, описано*);

3. Ключові слова (*ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому. Вони можуть містити об'єкт і предмет дослідження, область дослідження, матеріал дослідження*).

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Т. В. Пуцинтельник
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ

СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

- 1.1. Сучасні підходи до розуміння поняття сільського зеленого туризму
- 1.2. Громадська та законодавча діяльність у сфері організаційно-методичного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму
- 1.3. Маркування садиб
- 1.4. Методи дослідження

РОЗДІЛ 2 УМОВИ І ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ВИЖНИЦЬКОМУ РАЙОНІ

- 2.1. Природні умови, що сприяють розвитку сільського зеленого туризму
- 2.2. Етнокультурний чинник розвитку сільського туризму.
- 2.3. Соціально-політичні чинники розвитку сільського зеленого туризму
- 2.4. Інфраструктурні чинники розвитку сільського зеленого туризму

РОЗДІЛ 3 ПРОСТОРОВІ ВІДМІННОСТІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ЗА ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

- 3.1. Можливості сільського зеленого туризму у Банилівській громаді..
- 3.2. Можливості сільського зеленого туризму у Берегометській громаді..
- 3.3. Можливості сільського зеленого туризму у Брусницькій громаді..
- 3.4. Можливості сільського зеленого туризму у Вашківецькій громаді..
- 3.5. Можливості сільського зеленого туризму у Вижницькій громаді..
- 3.6. Можливості сільського зеленого туризму у Конятинській громаді..
- 3.7. Можливості сільського зеленого туризму у Путильській громаді..
- 3.8. Можливості сільського зеленого туризму у Селятинській громаді..
- 3.9. Можливості сільського зеленого туризму у Усть- Путильській громаді.
- 3.10. Оцінка туристичних послуг гостинних садиб за програмою «Зелена садиба»

ВИСНОВКИ.....

ЛІТЕРАТУРА

ДОДАТКИ.....

ВСТУП

Актуальність теми. Україна, обравши своїм стратегічним курсом інтеграцію до Європейського Союзу, взяла на себе зобов'язання щодо реформування різних сфер економічного та соціально-політичного життя країни, в тому числі й сфери туризму та гостинності. Туризм - одним із найважливіших джерел наповнення бюджету для понад 40 держав світу. А саме тому для України розвиток цієї галузі є надзвичайно важливим.

Процес урбанізації все більше віддаляє людину від природи. У розвинутих країнах з високим рівнем урбанізації сільське життя з його особливим колоритом стає практично недоступним. Сільський зелений туризм з елементами етно- та екотуризму - саме той туристичний продукт, який зможе задовольнити вибагливого туриста у майбутньому. У сфері сільського зеленого туризму невід'ємними складовими стають саме природні, природно-антропогенні та суспільно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси.

Вижницький район Чернівецької області має багато передумов для розвитку сільського зеленого туризму: високий відсоток територій та об'єктів природно-заповідного фонду, різноманіття природних туристичних ресурсів (сприятливий клімат, мінеральні води, флористичне та фауністичне різноманіття); багату матеріальну та духовну спадщину, а найголовніше – сільську місцевість з гостинними господарями.

Отже, постає потреба у всебічному дослідженні використання природних, природно-антропогенних та суспільно-історичних туристичних ресурсів для організації сільського зеленого туризму у Вижницькому районі Чернівецької області.

Мета магістерської роботи: дослідити особливості організації сільського зеленого туризму в Вижницькому районі Чернівецької області.

Завдання роботи:

1) визначення сучасних підходів до розуміння поняття сільського зеленого туризму;

- 2) дослідження українського та європейського досвіду з організації сільського зеленого туризму;
- 3) дослідження природних, природно-антропогенних та суспільно-історичних туристичних ресурсів Вижницького району Чернівецької області;
- 4) визначення сучасного стану сільського зеленого туризму в районі;
- 5) оцінка туристичних послуг гостинних садиб за програмою «Зелена садиба».

Об'єкт дослідження: сільський зелений туризм. *Предмет дослідження:* особливості організації сільського зеленого туризму в Вижницькому районі Чернівецької області.

Методи дослідження, які використовувались при написанні магістерської роботи: теоретичний аналіз, описовий метод, картографічний метод.

Інформаційна база. У магістерській роботі використано навчальні посібники авторів Бейдика О., Васильєва В., Зінька Ю., Мальської М., Рутинського М., інтернет-джерела, такі як сайт Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, сайт Карпати.info – каталог туристичних послуг в Українських Карпатах, Стратегії розвитку територіальних громад Вижницького району.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, Зрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі представлені визначення понять, теоретичні засади організації сільського зеленого туризму, дослідження Європейського та українського досвіду організації цього виду туризму.

У другому розділі проведений аналіз природних, природно-антропогенних та суспільно-економічних туристичних ресурсів Вижницького району, описано їхнє просторове розташування, значення безпосередньо для сільського зеленого туризму.

У третьому розділі проведений аналіз особливостей розвитку сільського зеленого туризму за територіальними громадами Вижницького району.

РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сучасні підходи до розуміння поняття сільського зеленого туризму

Однією з головних рушійних сил стрімкого розвитку сільського зеленого туризму є зростаючий попит на рекреаційні послуги в природному середовищі, що визначається «збільшенням невідповідності середовища проживання сучасної людини її фізіологічним і психологічним потребам. Збільшення попиту на сільський відпочинок зростає внаслідок зменшення тривалості робочого часу, збільшення кількості платних відпусток, зростання рівня освіти, розвитку транспортної мережі - залізничної, автодорожньої, повітряної та морського транспорту» [35].

Найбільшими перешкодами на шляху розвитку туризму в сільських регіонах традиційно вважалися транспортна віддаленість дестинацій відпочинку та їх невідповідність запитам сучасного туриста (рекреаційна необлаштованість). Більшість сільських регіонів Європи вже на початку XXI століття їх успішно подолала. Зусилля регіональних та місцевих органів влади були в той час спрямовані на оновлення комунікаційної інфраструктури. Нині масове розповсюдження приватних автомобілів дає змогу відвідувачам без складнощів досягати бажаних регіонів. Стимулювання розвитку рекреаційних форм малого підприємництва на селі «осучаснило» нічліжну базу, а також наблизило стандарти гостинності на селі до загальноприйнятих комфортних «міських» стандартів готельного сервісу.

Масова практика організації сільського зеленого туризму випереджає його теоретичну складову та нормативно-правове забезпечення. Таким

чином, певні суперечки на сьогодні існують навіть щодо формального змістовного тлумачення поняття «сільський зелений туризм».

Найпростішим формулюванням цього явища є таке визначення: «Сільський туризм - це туризм, який проходить у сільському поселенні» [41]. Але така дифеніція не зовсім вдала. Проте, нині складно прийняти уніфіковану спільноєвропейську дефініцію, яка би усіх влаштувала і стосувалася всіх країн, через існування певних проблем, «а саме:

- "Міський" туризм не обмежується тільки міськими територіями.

- Не весь нині наявний туризм у сільських районах входить у поняття "сільський" (санаторії, пансіонати, бази відпочинку, автокемпінги, які розташовані в сільській місцевості, але зорієнтовані на експлуатацію не власне "сільського" рекреаційного ресурсу, а ресурсів морського узбережжя, гірських ландшафтів чи запасів мінеральних вод тощо).

- Визначення "сільські території" по-різному трактується у країнах світу.

- Відмінні за принципами організації форми сільського туризму історично розвиваються у різних країнах і районах Європи. (В одних місцевостях сільський туризм доповнює певний профілюючий вид рекреаційної діяльності, в інших - виступає різновидом туризму екологічного, в третіх - є формою високоприбуткового приватного підприємництва, і в цьому розумінні майже не відрізняється від звичної для Європи практики малого готельного бізнесу, а в ряді країн - має обмежений сезонний характер та виступає допоміжною формою діяльності у веденні родинного фермерського господарства тощо)» [22].

Експерти ВТО погоджуються на думці, що «сільський зелений туризм - складна багатоаспектна діяльність, що включає в себе пішохідні прогулянки, гірські походи та альпінізм, кінні прогулянки, спортивні та оздоровчі подорожі, полювання й рибальство, а також інші, менш спеціалізовані форми туризму» [41].

Визначення категорії «сільський зелений туризм», на думку Рутинського М. та Зінька Ю., має «насамперед, проводитися з урахуванням концепції "сільська місцевість" й узгоджуватися з тим, який зміст ми вкладаємо в агрорекреаційну форму офіційного сільського господарства.

Поняття "сільська місцевість" уже досить довго досліджується географами, соціологами, економістами. Дотепер у різних країнах існують розбіжності суспільно-правового окреслення статусу "сільська територія". Основними дискусійними пунктами є:

- щільність населення і розмір поселень;
- земля, що використовується під сільське господарство;
- "традиційні структури" і питання ідентичності населення [22].

Більшість західних дослідників сільського туризму до сільських районів відносять території з менше ніж 10-20 % земельних площ, які вкриті забудовою. Сільські райони мають низьку щільність населення, що є результатом малих поселень.

Програма розвитку Організації економічної співпраці та розвитку застосовує кілька серій показників, надаючи перевагу такому критерію, як щільність населення 150 осіб на км². Середнє значення щільності сільського населення відрізняється між країнами через існування різної класифікації у різних державах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Критерії визначення сільських поселень у країнах Організації економічної кооперації та розвитку [22]:

Держава	Критерії виділення
Австралія	Дисперсно розселені групи населення чисельністю нижче 1000 осіб
Австрія	Населені пункти з чисельністю населення до 5000 осіб
Канада	Місцевості з територією до 400 км ² і населенням чисельністю до 1000 осіб

Данія, Норвегія	Поселення чисельністю до 200 мешканців
Великобританія	Території з сільським укладом господарства і населенням до 10 000 мешканців
Франція	Населені пункти з чисельністю населення до 2000 осіб
Швейцарія, Португалія	Населені пункти з чисельністю населення до 10 000 осіб

З усіх запропонованих визначень варто виділити такі дві думки:

1. Сільські поселення можуть бути різними за розмірами, але вони є малими (з населенням менше 10 000 мешканців).

2. Сільські поселення знаходяться переважно в районах з низькою щільністю населення.

Урбанізація XIX-XX ст. виробила нові соціальні структури, які є відмінні від "традиційних" організацій сільської місцевості. Саме тому збереження у малих сучасних поселеннях традиційного стилю життя важливе для підтримки їх сільського "характеру", бо саме ці особливості приваблюють до сільської місцевості туристів з міських районів.

Дискусійним є питання про формулювання такого поняття, як сучасний "сільський стиль життя", а надто щодо таких постіндустріальних країн Європи, як Франція, Бельгія, Німеччина тощо. Дуже великі відмінності спостерігаються і між континентами (Північ - Південь, Захід - Схід), і між окремими групами країн, і всередині окремо взятих країн.

Західні соціологи визначають «чотири типи традиційного стилю життя у сільській місцевості:

1. Стиль розміреного укладу життя мешканців маленьких населених пунктів, які звикли більше контактувати з природою, ніж з людьми.

2. Стиль патріархального укладу життя, що базується на родинному фермерському (хутірному) господарстві, з консервативним дотриманням традицій побуту і землекористування.

3. Стиль урбанізаційного укладу життя мешканців селищ і сіл, розташованих у сфері впливу великих і середніх міст, яким притаманні

маятникові трудові міграції чи заняття інтенсивним вузькоспеціалізованим агробізнесом для задоволення потреб міських ринків збуту агропродукції.

4. Стиль приміського життя, характерний для осіб, котрі мешкають у приміських зонах, цінують відкрите середовище та саму природу, але там не господарюють» [22].

Поняття "сільські території" як концепція суголосно характеризує відкритий простір з розрідженою системою розселення, малою щільністю населення й малими поселеннями із кількістю населення до 10 000 осіб. Громади в цих поселеннях зберігають тенденцію до консерватизму в культурі та певного традиціоналізму.

Названі економіко-географічні, соціологічні та культурологічні концепції суттєво впливають на формування сучасної термінологічної бази щодо сільського зеленого туризму. Варто виділити найбільш усталені трактування ключових понять сільського зеленого туризму.

«Стійкий (сталий) туризм (sustainable tourism) - це сучасна концепція розвитку туризму, що ґрунтується на принципах концепції стійкого розвитку. Це туризм, що задовольняє всі наявні потреби, але при цьому розвивається таким чином, щоб забезпечити аналогічними можливостями майбутні покоління» [22]. Сталий туризм заснований на принципах мінімізації збитку в процесі туристичної діяльності, екологічному контролі за станом туристичного освоєння територій; охороні навколишнього середовища, контрольованому використанні технологій туристичного обслуговування (автотранспорту, енергії, питної води тощо); соціальній справедливості щодо місцевих громад (прибуток та інші переваги від туризму мають розподілятися з урахуванням інтересів місцевого населення); естетичній складовій туристичного природокористування. Усі ці принципи знаходять втілення в сільському туризмі (rural tourism).

Згідно із словником британця С. Медліка [42], сільський туризм (rural tourism) є відпочинковим видом туризму, що зосереджений на сільських територіях, і який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для

відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, центрів з обслуговування туристів екскурсоводами та провідниками.

Існують специфічні риси, якими має володіти регіон сільського туризму, для успішного розвитку діяльності. Ці риси протилежні реаліям, у яких проживають відпочивальники. Сюди зараховуємо такі: чисте довкілля; низький рівень урбанізації та індустріалізації; обмежена інтенсивність сільськогосподарської та лісової продукції; сприятлива аграрна структура господарства; гармонійний агрокультурний ландшафт; низькі доходи людей; вільні ресурси сільських помешкань.

Поняття "сільський туризм" часто ототожнюють з поняттям "агротуризм". Справді, між ними багато спільного. Але, згідно прийнятої у світі класифікації, знак рівності між названими термінами ставити не можна. Поняття "сільський туризм" за змістовним наповненням є значно ширшим у порівнянні з поняттям "агротуризм". Можна припустити, що агротуризм є однією з найпоширеніших форм сільського зеленого туризму (особливо в країнах з фермерською організацією агробізнесу).

Агротуризм (agritourism) - це «відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання» [22].

Агротуризм може мати різні форми прояву, але завжди включає винаймання сільського помешкання. Розрізняють такі дві базові форми агротуризму: винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах господарства; розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать до господарства (у кемпінгах та наметах).

Агротуризм, отже, можна розглядати як спрощену форму сільського зеленого туризму. Індивідуальне селянське господарство в агротуризмі (фермерське господарство) є одночасно і нічліжною базою, і головним предметом інтересу туриста.

Поняття "сільський зелений туризм" близьке за змістом до поняття "екологічний туризм". Екологічний туризм (екотуризм) - це «пізнавальний і відпочинковий вид туризму, зосереджений на природних (малозмінених людиною) територіях, який передбачає заняття різними формами активної рекреації у природних ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу» [22].

Існують два основні підходи до визначення поняття екологічного туризму. У першому випадку під екотуризмом слід розуміти туризм, головним об'єктом якого є дика природа. Більшість авторів при цьому відзначають складність визначення межі між природою і традиційною культурою, а тому включають останню до об'єктів екотуризму.

Значної популярності набув другий підхід, який до зеленого туризму відносить відпочинок на природних територіях, змінених людиною. Такий підхід характерний для країн Західної Європи та США . На таких територіях практично не збереглися первинні ландшафти, але існує потреба спілкування з природою, яка задовольняється населенням на територіях із так званою вторинною природою. Значення такого туризму стає в деяких регіонах вирішальним для екологізації економічного розвитку, охорони і відновлення середовища та народних традицій. І такий туризм зараховується до розряду екологічного.

Основною рушійною силою стрімкого розвитку екологічного туризму є зростаючий попит на рекреаційні послуги на природі. Це визначається збільшенням невідповідності середовища проживання сучасної людини її потребам (фізіологічним і психологічним). Оскільки туристами цінується саме незайманість довкілля, то задоволення цього попиту і успіх розвитку екотуризму залежить від якості навколишнього середовища. Тут екологічний чинник перетворюється на економічну категорію, а підтримка якості та незайманості довкілля (ознака стійкості) економічно вигідна (що відрізняє екотуризм від пляжного туризму, для організації якого вистачає насипних пляжів чи навіть басейнів).

Успішною є практика організації агротуризму в межах національних природних парків. Користуючись унікальністю місцерозташування агроосель поблизу природоохоронних територій, їх власники популяризують серед туристів екологічні вимоги щодо облаштування, організації побуту й дозвілля, пропонують їм низку програм заглиблення у світ дикої природи.

Між сільським туризмом та екотуризмом є багато спільного. Обидві форми організації дозвілля відповідають критеріям сталого туризму і спрямовані на збереження природного середовища, розвиток традиційної етнокультури, підтримку традиційних форм природокористування та ремесел місцевих громад. У староосвоєних країнах (в тому числі й Україні) на заповідних територіях сільський туризм стає основною організаційною базою розвитку масового екотуризму. Наприклад, у селах Карпатського регіону господарі агроосель традиційно пропонують для своїх гостей екотуристичні програми як невід'ємну складову сервісу пішохідних та кінних подорожей промаркованими екостежками територіями національних природних парків, «"Карпатський", "Вижницький", "Гуцульщина" тощо), також популярними є такі заняття, як збирання ягід та грибів у карпатських пралісах.

Сільський зелений туризм і екотуризм відрізняються основними цілями використання вільного часу. Сільський зелений туризм передбачає проведення вільного часу у формі стаціонарних радіальних виїздів чи походів. А екотуризм - це вид проведення вільного часу у формі невинного руху, спілкування з дикою природою, похідного пізнання природних об'єктів, традицій і місцевої культури.

Наведені вище поняття вже ввійшли до лексики українських туристів та туроператорів, державних структур, що займаються питаннями регулювання цих видів туризму в Україні. Термін "сільський зелений туризм" є законодавчо закріпленим, і його юридичний зміст якого трактується як відпочинок в українському селі. Ця сфера послуг охопила широкий спектр форм сільського відпочинку: від стаціонарного відпочинку в сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку у туристичних

центрах і курортах, до відпочинку в сільських господарствах (агротуризм). В Україні це визначення ще доповнено означенням "зелений", що підкреслює його екологічну орієнтацію.

Основна послуга сільського зеленого туризму - надання туристам тимчасового проживання. Сільські будівлі, в яких передбачено прийом відвідувачів, в Україні прийнято називати агрооселями. За визначенням Рутинського М. та Зінька Ю., «Агрооселя - це житлове приміщення, що знаходиться в сільській місцевості, містить не більше п'яти кімнат (залежно від категорії житла), пристосованих для проживання туристів, і належить на правах приватної власності господарю, який займається сільськогосподарською діяльністю або зайнятий у сфері обслуговування чи соціальній сфері села. Тобто поняття "агрооселя" не охоплює малих курортних котеджів, колиб, перебудованих для прийому туристів господарських приміщень тощо [22]. Відмінне від поняття агрооселі поняття агроготелю: «Агроготель (агропансіонат) - це житлова будівля (група будівель) готельного типу, спеціально призначених для організації надання населенню рекреаційних послуг у сільській місцевості. Побудова й експлуатація сільськими підприємцями у курортно-рекреаційних районах України приватних відпочинкових агропансіонатів є перспективним висококонкурентним різновидом сільського зеленого туризму як виду основної діяльності» [22].

Виділяють ще окреме поняття «сільський турпродукт» або комплекс послуг сільського зеленого туризму. Це «сукупність послуг нічліжного, гастрономічного, екскурсійного й відпочинково-розважального обслуговування, які пропонує власник агрооселі (агропансіонату)» [22].

Згідно з офіційним трактуванням, послуга - специфічна форма суспільно-корисної праці, де сам продукт праці та процес його виробництва (обслуговування) один від одного невід'ємні.

У Законі України "Про туризм" дається наступне визначення: "туристичні послуги - послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо

розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів" [2].

Щодо надання послуг сільського зеленого туризму, то він розглядається як вид індивідуальної підсобної діяльності на селі. Наявність платної ліцензії у власника агрооселі не є обов'язковою.

Агротуристичним послугам, як і «будь-яким іншим послугам, притаманні специфічні риси, такі як:

- нематеріальний характер;
- нерозривність виробництва турпослуги та її споживання;
- нездатність до збереження;
- мінливість якості» [22].

Схематично це зображено на рис. 1.1:

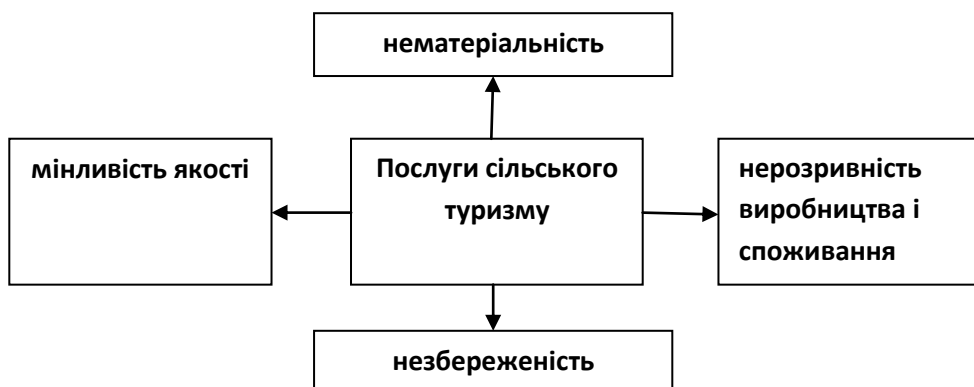

Рис. 1.1. Специфіка турпродукту (комплексу послуг) сільського зеленого туризму [22].

Послуги сільського зеленого туризму прийнято поділяти на основні та додаткові.

Основні послуги - це здебільшого:

- послуги з організації розміщення туристів;
- послуги з організації перевезення туристів;
- послуги з організації харчування туристів.

До додаткових належать:

- послуги гідів, гідів-перекладачів;
- послуги з організації екскурсій;
- послуги по прокату автомобілів, човнів, активно-туристичного спорядження;
- послуги із залучення туристів до сільськогосподарських робіт і народних промислів;
- послуги побутового обслуговування;
- послуги залучення туристів до участі у народних обрядах і культових дійствах, а також сільських фестивалях, ярмарках й інших масових акціях;
- право користуватися приватними рекреаційними угіддями.

Такий поділ є досить умовним, бо суттєвої різниці з точки зору споживчих властивостей між ними немає. Послуги, що входять до основної програми перебування туриста в селі, зазвичай відносять до основних. Додаткові ж послуги турист самостійно купує у місці перебування, вони не включені у вартість турпакета, а сплачуються окремо.

Крім нематеріальних послуг, туристові можуть надаватися інші товари чи матеріальні послуги: туристичне спорядження, карти місцевості, сувеніри, тощо. Туристичний продукт гостинної садиби - сукупність послуг, якими клієнт в межах агрооселі може скористатися.

У загальній теорії маркетингу до значення терміна продукт входить усе, що становить предмет ринкового обміну. Найважливішими складниками «сільського туристичного продукту є:

- туристичні атракції місцевості (наприклад природне середовище, пам'ятки, цікаві архітектурні об'єкти, національні парки, ботанічні сади, торговельні центри, культурні та релігійні атракції, музеї, а також мешканці - їх культура і звичаї);
- інфраструктура місцевості (нічліжна база, гастрономічна база - ресторани, бари, кав'ярні, транспорт - таксі, автобуси, оренда автомобілів, торговельна мережа, заклади обслуговування тощо);

- доступність місцевості (кількість транспорту а також інфраструктура - дороги, аеропорти і порти, залізнична мережа);

- імідж місцевості, що існує у свідомості потенційних клієнтів і суттєво впливає на підсвідоме бажання відвідати саме її;

- ціна, яка залежить від багатьох чинників, як наприклад, стандарт послуг, пора року, кількість транспорту тощо» [22].

Підбір агротуристичних послуг, які б відповідали запитам і сподіванням споживачів повністю, є найважливішим завданням, що постає перед турагентом-менеджером.

Рекреаційний потенціал сільського зеленого туризму - це «сукупність природних, етнокультурних, розселенських та суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку сільського зеленого туризму. Рекреаційний потенціал території - це багатоаспектне поняття, що охоплює весь комплекс життєдіяльності суспільства. При його визначенні необхідно враховувати економічний, екологічний і соціальний аспекти. Частина з них відноситься до туристичних ресурсів території, інша до факторів, що впливають на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні» [22].

Таксономічну структуру територіальної організації сільського зеленого туризму «формують такі ієрархічні одиниці:

- агрорекреаційні пункти - це окремі сільські населенні пункти та окремо розташовані агрорекреаційні заклади (екоагрокотеджі, фермерські садиби), які пропонують на ринок власний агротуристичний продукт;

- агрорекреаційний центр - це сільський населений пункт, розташований у місцевості з цінними курортно-рекреаційними ресурсами, в якому сформувалася мережа агроосель й агропансіонатів, що пропонують різноманітний агротуристичний продукт, сегментований за ціною, якістю та спектром надання послуг;

- агрорекреаційний вузол - це сукупність агрорекреаційних пунктів, згрупованих довкола курортно-туристичного центру в межах певної компактної території. У Карпатському регіоні такими найвідомішими агрорекреаційними вузлами є Славський на Львівщині, Яремчанський на Івано-Франківщині, Вишницький на Буковині, Свалявський на Закарпатті;

- агрорекреаційний район - це однорідна в природно-етнокультурному плані територія з історично сформованою мережею сільських поселень, більшість з яких спеціалізується на наданні послуг сільського зеленого туризму;

- агрорекреаційний регіон - це велика природно-етнокультурно-адміністративна територіальна одиниця, до якої можуть входити від однієї до кількох адміністративних областей, що характеризуються подібністю рис природно-ландшафтної будови, історико-культурного і соціально-економічного розвитку, традицій агрокультури, визначеними інфраструктурними зв'язками та іншими факторами» [22].

Агрорекреаційні центри та райони якісно відрізняються особливостями організації дозвілля у селі. Наприклад, етнографічну мозаїку Карпатського регіону творять самобутні Косівщина, Покуття, Сколівщина, Рахівщина, Турківщина, Яремчанщина тощо. Введення до складу турпродукту ігрових і розважальних програм етнокультурно змісту отримало назву "анімація туризму", що втілюється у діяльність з розробки та здійснення спеціальних ігрових, творчих, шоу-програм проведення вільного часу у сільській місцевості.

1.2. Громадська та законодавча діяльність у сфері організаційно-методичного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму

Ініціаторами розвитку сільського зеленого туризму в Україні в 1995 році були Ольга Васильєва (Київ) та Адам Габриєла (м. Ужгород). Їх ініціативу підтримали Володимир Васильєв (м. Київ), Микола Халимоненко

(м. Київ), Олександр Слепокуров (м. Сімферополь), та Михайло Товт (м. Берегове).

У квітні 1996 року в Києві провели установчу конференція, на якій було створено Всеукраїнську асоціацію неприбуткових громадських організацій Спілку сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Основні цілі: популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку інфраструктури села, сприяння самозайнятості сільського населення, повага до краси рідного краю, виховання толерантності до жителів села, виховання поваги до існуючої культурно-історичної спадщини та збереження довкілля.

Голова правління Спілки – Васильєв Володимир Павлович, один із засновників. Консультанти - д-р Чакі Чабо, президент Федерації сільського туризму Центральної та Східної Європи, Угорщина (1997-2000), доктор економічних наук Ігор Прокоп, Україна (1998-2001), д-р Сюзанна Жальбер, США.

У серпні 1996 року Міністерство юстиції України зареєструвало статут організації. Відповідно, в юридичному світі з'явився новий термін «сільський зелений туризм». Членами та прихильниками перших організацій Союзу стала редакція журналу «Дім, сад, город».

Основні етапи розробки та виконання:

1996-2000 - Популяризація сільського відпочинку:

- У 14 областях створено місцеві осередки Спілки;
- У 1997 році Спілка започаткувала науково-популярний журнал «Сільський зелений туризм». За цей період вийшло 20 номерів журналу, на основі яких видано путівники, каталоги та навчальні посібники загальним накладом 69 тис. примірників;
- форма роботи — проведення круглих столів, конференцій, тренінгів в регіонах України задля інформування потенційних клієнтів про можливості сільського зеленого туризму та залучення сільського населення до цієї діяльності;

- з 1999 року Спілка та журнал беруть участь у роботі міжнародних туристичних та інших ярмарків;

- з 1997 року за підтримки міжнародних фондів реалізовано п'ять проектів;

- термін «сільський зелений туризм» зустрічається у двох указах Президента України: «Основні напрями розвитку туризму» (1999) та «Соціальний розвиток села» (2000).

За п'ять років існування сільський зелений туризм виступав і як форма діяльності сільського населення, що забезпечує проживання та харчування у власних домівках, і як форма відпочинку міського населення з використанням туристично-рекреаційного потенціалу в сільській місцевості;

2001-2004 рр. — розвиток сприятливого нормативно-правового поля для сталого розвитку даного сектору на селі з використанням практичного досвіду інших країн. Спеціально для власників гостинних садиб розроблено анкету (Додаток А).

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. «Про розвиток туризму в Україні до 2010 року» визначено необхідність розробки програми розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

15 травня 2003 року прийнято Закон України «Про особисте селянське господарство», відповідно до якого власники цих господарств мають право використовувати майно особистих селянських господарств для надання послуг у сфері сільського зеленого туризму.

Осередки та відділення Спілки діють у 18 областях України.

Станом на 1 липня 2005 року осередки Спілки єєструються у Донецькій, Луганській та Хмельницькій областях.

Вийшли друком принципово нові за змістом та якістю путівники із зеленого туризму для українського туристичного ринку.

1. «Село – мова писанка» – каталог сільських територій 14 областей України та АР Крим, перша спроба презентації «зеленого коридору» Львів-Київ. Мова українська та частково англійська.

2. «Від Дніпра до Тавриди» - путівник із серії «Зелений коридор України» від Києва до Криму. Оригінальна публікація про можливості сільської місцевості на цьому шляху.

3. «Запрошення в зимове село» - путівник по зимовому селу, гірськолижні місця, зустрічі Нового року, Різдва та інших зимових канікул.

4. «Золоте намисто Чернігівщини» - путівник для зеленого туризму із серії «Маршрути вихідного дня» про дивовижні шедеври національного садово-паркового мистецтва - Тростянець, Сокиринці та Качанівку.

5. Путівник сільського зеленого туризму «Українське село запрошує».

6. Каталог сільського зеленого туризму «Відпочинок в українському селі».

За цей час на шпальтах журналу «Туризм сільський зелений» вийшло 10 випусків «Порадника організатору та власнику садиби».

В 2001 році Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму України за популяризацію діяльності отримала Диплом лауреата Всеукраїнської професійної туристичної програми «Кришталевий лелека-2000».

В 2002 році - Диплом лауреата за «Краще туристичне видання в 2001 р.». У 1999-2002 роках Спілка нагороджувалася Дипломами Міжнародного туристичного салону «Україна».

У 2005 р. за особливі заслуги перед Українським народом голову Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні Васильєва В.П. та головного редактора журналу «Туризм сільський зелений» Халимоненка М.І. нагороджено Почесною грамотою Верховної Ради України.

Серед першочергових «завдань Спілки є :

- сприяння створення сприятливого середовища для залучення сільського населення до діяльності у сфері сільського зеленого туризму;

- введення добровільної системи сертифікація житла як базового елементу сільського туризму, що дозволить визначити, на яких правах і яку якість обслуговування забезпечить сільський господар;

- забезпечення функціонування диспетчерських (інформаційно-туристичних) центрів в Києві та при регіональних осередках сільського туризму, завдання яких - реклама, пошук і постачання туристів та забезпечення відпочинку у певному регіоні;

- створення прозорого механізму відносин між різними складовими частинами господарського комплексу сільського туризму, зокрема, між організаторами і власниками садиб;

- широка кооперація Спільки з органами місцевого самоврядування на предмет створення умов і забезпечення туристичного потоку на село» [7].

Найважливішим досягненням майже 30-річної діяльності Українська асоціація сприяння розвитку сільського зеленого туризму вважає розуміння та усвідомлення сутності соціальної користі сільського туризму в нашій країні.

Нині не лише із зарубіжних даних, а й із власного досвіду відомо, що сільський туризм позитивно впливає на благоустрій сільської місцевості, села загалом, зайнятість та вирішення проблем сільського населення, особливо жінок.

Спілька сприяння розвитку сільського зеленого туризму України – професійно-громадський орган самоврядування, який став ініціатором розвитку сільського зеленого туризму в Україні, зараз перебуває у стадії формування та розвитку для вирішення внутрішніх проблем та проблем повноваження центрального апарату управління.

Для включення до державних та регіональних програм, інвестиційних проектів Спількою розроблено та прийнято на міжнародній конференції «Сільський зелений туризм в Україні XXI століття: проблеми та перспективи» Концепцію розвитку сфери сільської рекреації.

Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму України запровадила систему добровільного екологічного маркування агрокомплексів «Зелена садиба» (Додаток Б). Система підтримується експертами Центру громадської науки та захисту навколишнього середовища «Незалежна служба екологічної безпеки» (член Асоціації сприяння розвитку сільського зеленого туризму України) та Швейцарського фонду співробітництва. Таблички «Зелена садиба» будуть надані Спілкою і, безперечно, стануть ефективним маркетинговим інструментом [10].

1.3 Маркування садіб

Віднедавна серед членів Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні запроваджена система добровільного екологічного маркування агросадіб, що тримала назву «Зелена садиба». Розроблена на підставі кращих міжнародних зразків фахівцями громадського науково-природоохоронного центру «Незалежна служба екологічної безпеки», яка є членом Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні за підтримки Швейцарського Фонду Співробітництва. Знак «Зелена садиба» надаватиметься Спілкою та використовуватиметься як маркетинговий інструмент.

Для власника такої вівіски привабливість його гостинної садіби забезпечується двома основними факторами: підвищеним попитом з боку туристів і пріоритетним просуванням Спілкою його послуг на ринку. Перший із цих факторів, а саме підвищений попит, спрацьовує щодо іноземних споживачів, які нині є переважно бажаними гостями в українських оселях. Проте, на відміну від європейських туристів (соціологічні опитування свідчать, що більшість із них віддають перевагу відпочинку в екологічних будиночках), авторитет символу «Зелена садиба» серед вітчизняних споживачів ще не завоював. А це потребуватиме спільних зусиль не лише держави та громадськості, а й самих власників нерухомості. Значна частина ефективності цього процесу досягається ще до виходу на ринок. Високий

рівень залежить від узгодженості екологічного маркування.

Тільки якісні послуги можуть бути цілком маркетинговою діяльністю. Це зумовлює необхідність запровадження найближчим часом Спілкою сертифікації та стандартизації сільськогосподарських комплексів за якістю розміщення. Екологічна сертифікація та сертифікація послуг є необхідною умовою для широкого виходу українського сільського туризму на зовнішні ринки. Перші серйозні кроки в цьому напрямку вже зроблено. Для успішного подальшого просування знак «Зелена садиба» має бути визнаний авторитетними міжнародними організаціями як той, що відповідає світовим стандартам. Необхідні передумови для цього створені. Слід лише на практиці довести ефективність та життєздатність запропонованої схеми екологічного маркування.

Подібні схеми у європейських країнах мають чимало спільних рис. Це зумовлено єдиним підходом до екологічного маркування як чинника підтримки та сприяння сталому розвитку. Це підтверджується тим, що основні розділи вимог екологічної сертифікації схожі. Загалом це й зменшення шкідливого впливу об'єктів агротуризму на довкілля, збереження ресурсів, підтримка народних традицій і ремесел, підтримка місцевої економіки, розвиток екологічно чистих видів розваг і відпочинку. На таких же принципах побудована схема сертифікації «Зелена садиба». У майбутньому зростає потреба в інтеграції різних європейських систем екологічного маркування в одну міжнародну систему, про що, зокрема, йшлося на Міжнародній конференції з сільського туризму, що відбулася в Ризі в червні 2004 року. Ця інтеграція значно полегшить проблеми орієнтації між різними знаками для споживачів і туристичних агентств і значно підвищить авторитет єдиного знаку на міжнародному рівні. Зрозуміло, що повага до знаків (а отже і ринковий попит на них) безпосередньо залежить від стабільності та авторитету організації, яка їх запровадила. Логічно, що в Україні систему добровільного екологічного маркування вперше запровадила

серед своїх учасників Українська Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, найавторитетніша організація у сфері сільського туризму.

Процес екологічної сертифікації та виконання вимог екологічного стандарту вимагатиме від власників нерухомості певних витрат, що призведе до зростання вартості послуг агротуризму. Але не все можна виміряти в грошовому еквіваленті, і тільки до сьогодні. Оскільки ми та наші нащадки все ще живемо на нашій землі, зусилля, які ми докладаємо для збереження навколишнього середовища та досягнення сталого розвитку, не можна вважати непотрібними. Однак ЄС розуміє економічні труднощі ранніх етапів запровадження екологічного маркування та спрямовує зусилля на пошук альтернативних джерел фінансування процесу сертифікації. Процедуру сертифікації в Україні пройшли 54 садиб з 7 областей України, 19 з них отримали знак «Зелена садиба» 1-го рівня і 3 садиби - 2-го рівня.

Подальшим завданням є підготовка регіональних інспекторів, програма якої розробляється Спілкою. Найбільш ефективною така підготовка буде при наявності відповідного фінансування. А проте, державна підтримка - лише одна зі складових успіху сталого розвитку українського села та екологічного маркування. Головною його запорукою є ініціатива з боку власників гостинних садиб, бо саме вони є основними суб'єктами процесу, і для них сільський туризм може стати напрямом до європейського ринку та рівня життя [10].

1.4. Методи дослідження

Аналіз та узагальнення емпіричної інформації та інтерпретація результатів обробки є основними ланками всього процесу наукового дослідження. Зміст цього етапу дуже різноманітний і специфічний для кожного конкретного дослідника. Очевидно, що існує оптимальний набір дослідницьких методів для вивчення конкретних об'єктів і тем і для вирішення конкретних завдань для конкретних цілей. Методи дослідження — це спеціальні спроби і послідовність операцій, а також конкретні підходи і

завдання, які необхідно виконати для досягнення поставлених цілей при вивченні того чи іншого явища чи процесу.

Процес наукового пізнання проблеми був розбитий на 6 етапів:

1) програмний – розробка програми наукового дослідження, в якій визначено цілі та завдання дослідження та обґрунтовано тему;

2) інформаційний - збір та обробка інформації на основі статистичної вибірки, складання анкет для збору необхідної інформації;

3) аналітичний – аналізуючи та узагальнюючи отриману інформацію, можна продовжити та поглибити вивчення предмета на новому рівні. На цьому етапі статистична інформація систематизується та обробляється для зручного представлення, інтерпретації та формування науково-практичних висновків;

4) модельний – розробка та впровадження модельних систем прогнозування та планування на різних рівнях та на різні періоди часу;

5) алгоритмічний – планування, яке враховує найближчі та віддалені наслідки прийнятих рішень, а також економічні можливості та соціальні потреби;

6) побудова концепції – розробка наукових концепцій, застосування рішень та отримання результатів пошуку.

В наших дослідженнях застосовувались такі методи: системного аналізу, статистичні, моделювання, систематизації та районування, історичний та картографічний. Кожен з методів становить цілу систему засобів, які окремо або в сумі один з одним дають змогу вирішувати наукові та практичні завдання, поставлені перед сучасною наукою.

Статистичні методи - їх характерною особливістю є те, що вони використовуються для узагальнення та аналізу масштабних подій, коли необхідно подолати багато непередбачених обставин. Застосування статистичних методів передбачає збір і отримання первинних статистичних даних, використання статистичних довідників, обробку та аналіз усіх цих даних відповідно до цілей дослідження. Статистична обробка даних

здійснюється за допомогою таких методів, як статистичне групування, балансування тощо.

При застосуванні *математичних* методів розрізняють три рівні застосування.

Перший рівень передбачає введення кількісних заходів і показників. Прикладами таких показників є кількісні характеристики територіального складу, індекси несхожості, кількісні оцінки економіко-географічного положення тощо.

Другий рівень математизації — це введення в дослідження конкретних математичних дій за допомогою виведення емпіричних формул і рівнянь, що розкривають сутність взаємозв'язків і залежностей економіко-географічних явищ.

Третій рівень – дедуктивна побудова моделі, що розкриває причинно-наслідкові зв'язки. У цьому випадку суто логічні міркування призводять до рівнянь, які описують причинну залежність.

Моделювання — це дослідження об'єктів знання на основі моделей або конструювання та дослідження моделей існуючих об'єктів, явищ і гіпотетичних об'єктів. Він є потужним засобом наукового пізнання та вирішення практичних завдань і широко використовується в багатьох галузях науки та людського виробництва. Моделювання засноване на принципі аналогії і дозволяє вивчати не безпосередньо об'єкт, який важко освоїти, а розглядаючи інший об'єкт, схожий і в той же час більш доступний - модель.

Системний аналіз - це метод підготовки та демонстрації рішень для вирішення складних і складних проблем. Методологія системного аналізу базується на систематичному дослідженні явищ. Його суть полягає в тому, що всі об'єкти матеріального світу і суспільно-економічної формації розглядаються у вигляді систем. Велике значення як в теорії, так і в практиці географічних досліджень має наукова систематизація. Вона може простежити конкретну послідовність досліджуваних явищ і узагальнити знання про їх подібності та відмінності, одночасно полегшуючи процес вивчення складних

земних систем і швидко виявляючи внутрішні закономірності. Основними видами систематизації є класифікація, типізація та групування.

Картографічний метод є одним з найважливіших методів в арсеналі засобів географічних досліджень. Інструментом, який визначає спосіб створення картографії, є карта. Зміст карти виконує інформаційну, пізнавальну та пояснювальну функції. В принципі, він працює в поєднанні з іншими методами. Тому, застосовуючи різноманітні математичні методи, карти слід використовувати як вихідний матеріал для наступної дослідницької роботи, що дозволяє здійснити просторовий аналіз, територіальну диференціацію та відповідне районування різноманітних явищ і процесів.

Суть застосування **історичних** методів у географії полягає у вивченні всіх змін об'єктів і факторів у різні історичні періоди та їх впливу на сучасний стан цих об'єктів у соціальному, економічному та географічному відношенні. У завдання цього методу входить визначення причин і факторів, що призвели до виникнення того чи іншого утворення, і вивчення етапів розвитку аж до його сучасного стану. Екстраполюючи за допомогою математичного моделювання чи інших методів хід розвитку цього явища (об'єкта) на майбутнє, можна на основі минулих тенденцій передбачити ці явища та процеси на майбутнє. [9].

РОЗДІЛ 2. УМОВИ І ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ВИЖНИЦЬКОМУ РАЙОНІ

2.1 Природні умови, що сприяють розвитку сільського зеленого туризму

Для Вишницького району розвиток туризму може стати тим чинником, який вплине на стимулювання його економічного, господарського та соціального розвитку. Розглядаючи район як перспективну територію для розвитку туристичної індустрії, слід відзначити ряд його переваг:

- наявність значної кількості туристичних ресурсів;
- наявність родовищ мінеральних вод, які можуть бути використані при організації санаторно-курортного лікування;
- національно-етнографічний елемент, що проявляється як особлива етнографічна культура, що дає певні переваги при налагодженні економічних і культурних зв'язків з іншими країнами;
- соціально-економічні характеристики – регіон має відносно низький рівень індустріалізації, що сприяє розширенню потенційних можливостей для розвитку туризму.
- невелика територія, на якій можна організувати туристичну поїздку протягом 1-2 днів з урахуванням виїзду в найближчі регіони;
- відносно сприятливий екостан.

Для розвитку внутрішнього і міжнародного туризму важливе значення мають туристичні ресурси - основна мета подорожей. Ці обставини зумовлюють і визначають найважливіші економічні показники туризму: кількість туристів, ціна на послуги, їх сезонний розподіл, тривалість перебування тощо.

Вишницький район має колосальні можливості в організації активної рекреації та туризму в міжнародному масштабі. На території району знаходяться цінні природно-рекреаційні ресурси для оздоровлення та

відновлення. Особливо важливе значення їх для використання у зв'язку з пандемічною кризою та тривалим періодом війни в Україні, для оздоровлення мешканців міста Чернівці та області.

Важливо насамперед те, що розвитку туристично-рекреаційній галузі в районі сприяють кліматичні умови. Особливості Вижницького району визначаються розміщенням його у середніх широтах із помірно-континентальним кліматом. Клімат вологий і теплий, комфортний період триває декілька місяців. Середня кількість днів із сніговим покривом від 80 (у передгір'ї) до 120 (в горах) та значною кількістю сонячних днів (в основному в період травень-жовтень, який найбільш сприятливий для відпочинку). За повторюваністю цей період становить 40-50% від сумарної кількості днів року. Саме на цей період припадає найбільша чисельність туристів. Починаючи з квітня в межах району формуються комфортні умови для організації сонячних і повітряних ванн поза приміщенням.

У літні місяці швидкість погодних факторів рідко перевищує комфорт. Тому режим погоди теплої пори року, особливо з червня по вересень, сприятливий для проведення різноманітних кліматолікувальних процедур у санаторіях та будинках відпочинку тощо. Кліматичні умови Вижницького району забезпечують відпочиваючим комфортну погоду. Довгі осінні теплі, сонячні дні дуже сприятливі для відпочинку. М'які зими та постійний сніговий покрив у Буковинських Карпатах дозволяють успішно використовувати цей мальовничий куточок для розвитку зимового туризму та відпочинку.

Наступним важливим чинником розвитку туризму та рекреаційної діяльності є ландшафтні ресурси, які створюють особливий гірський рельєф, річки та озера. Для відпочинку та лікування придатними є 299 тис. га, але зараз використовується лише 19,6% [12]. Залежно від особливостей рельєфу місцевість поділяється на дві частини: передгірну і гірську.

Геологічні та геоморфологічні об'єкти Вижницького району мають велике пізнавальне та естетичне значення. Серед них виділяють: урочище «Протяте каміння», скелі «Кам'яна багачка» та «Чорний Діл», печера Довбуша. У гірській частині Вижницького району сформовані сприятливі можливості для розвитку пішохідного та гірського туризму, альпінізму, спортивного кваліфікаційного туризму. На сучасному етапі головну роль у потенціалі природно-рекреаційних ресурсів відводиться туризму й рекреації і незначна – санаторно-курортному лікуванню.

Не менш важливим чинником для розвитку даного виду діяльності є багаті водні ресурси. Головною водною артерією є річка Черемош, який приваблює все більше шанувальників водних подорожей. З-поміж інших річок увагу для туристів-водників заслуговує р. Путила (Путилка) – права притока Черемоша, а також Великий Сірет. З огляду на перспективу розвитку міжнародного транскордонного туризму не слід ігнорувати й інші – правий приток Сірету – р.Сучава, що заходить на Чернівецьку область своїм верхів'ям. Туристи любляють зупинитися біля водоспаду Сучавський Гук у селі Селятин.

Вижницький район посідає вагоме місце серед потенційних курортних районів Чернівецької області за наявністю та різноманітністю джерел мінеральних вод. Завдяки наполегливій праці чернівецьких дослідників, передусім доцента ЧДМІ Ф.В.Лапшина, в Чернівецькій області досліджено понад 500 джерел мінеральних вод, з них 20 активно використовується для споживання. Тут знайдено такі типи води: гідрокарбонатні, сульфатні, хлоридні, гідрокарбонатно-сульфатні, гідрокарбонатно-хлоридні, сульфатно-хлоридні.

Розсоли хлоридно-натрієвого типу поширені у Мигові, Вижниці і відрізняються високою мінералізацією - до 300-400 г/л. Здавна населення випарювало з них харчову кухонну сіль, природно збагачену на йод та бром, а часом використовувало і для лікувальних потреб. Сірководневі води

поширені у с.Брусниці. Динамічні запаси їх значні, а тому здавна використовуються у санаторно-бальнеологічній діяльності. Особливим попитом користується вода Брусницького родовища, яка містить сірчано-водневі та содові гідрокарбонатно-хлоридно-натрієві компоненти. Це визначає її лікувальні властивості та профіль курорту. Не випадково саме в Брусницькій громаді зареєстровано 10 садиб сільського туризму, з них 6 тяжіють до зазначеного родовища.

В межах Вижницького району є родовища неорганічних грязей, які завдяки своїм цілющим властивостям є цілющими. За даними Одеського НДІ курортології, поклади торфу поблизу села Черешенька придатні для лікувальних цілей. Обласний науково-дослідний інститут «Укркурпроект» виготовив проектно-кошторисну документацію на будівництво великого санаторію в селі Брусниця. На базі Брусницьких сірководневих джерел планується будівництво сучасного санаторію на 500 місць.

Фізико-хімічні та бальнеологічні властивості показують, наскільки за складом, вмістом розчинних солей і газів, лікувальними властивостями мінеральна вода Буковини схожа з відомими мінеральними водами курортів Боржомі, Єсентуки, Мацеста, Любень Великий, Трускавець, Моршин та ін.

Варто відзначити, що в лікувальних закладах Вижницького району ще недостатньо застосовуються мінеральні води й лікувальні неорганічні та торфові грязі. Для цього слід провести додаткову розвідку природних лікувальних джерел.

Одним з найбільш важливих природних рекреаційних ресурсів Вижницького району є багата і різноманітна рослинність, яку представляють ліси, в яких переважають цінні деревостої з бука, ялини та ялиці. Лісові ресурси у структурі рекреаційного потенціалу займають провідне місце, пропускаючи перед собою тільки водні, і визначають напрямок господарювання.

Фауна Вижницького району представлений дуже цікавим у рекреаційному відношенні тваринним світом і нараховує 303 види. Тут мешкає близько 50 видів риб, 17 видів земноводних, 12 видів плазунів. До мисливської фауни області належить близько 30 видів тварин. До цієї категорії фауни належать кроти, тхори, борсуки, єноти, ласки, видри, лисиці, кролики, білки, ондатри, благородні олені, дикі кози, кабани та нутрії. Полювання можливе лише при неодмінному дотриманні встановлених правил: членство в Українському товаристві мисливців і рибалок; участь у здійсненні відтворювальних заходів; дотримання місць і термінів полювання; придбання ліцензій на відстріл [14].

Таким чином, Вижницький район володіє ресурсами неоднорідними за функціональним призначенням та видами. Це багато в чому і визначає соціально-економічний профіль району як на сучасному етапі, так і в перспективі.

Важливе місце у розвитку туристичної діяльності Вижницького району належить природно-заповідному фонду. Для рекреації та туризму найпридатнішими є території двох національних природних парків «Вижницький» та «Черемоський».

Одним із важливих перспективних завдань і напрямів діяльності НПП «Вижницький» є туристично-рекреаційна діяльність на основі власних природних ресурсів, матеріально-технологічної бази, можливостей сусідніх туристично-оздоровчих закладів. Використовуйте туристично-рекреаційні ресурси території навколо НПП «Вижницький».

Туристично-рекреаційна діяльність спрямовується в двох напрямках:

- надання туристично-рекреаційних ресурсів національного природного парку для здійснення туристично-рекреаційної діяльності для інших суб'єктів туристичної діяльності;

- надання рекреаційно-туристичних послуг власними зусиллями.

Основними видами туристично-рекреаційної діяльності є:

- організація туристичних поїздок в межах України з різною метою і завданням;
- оздоровчо-лікувальний туризм;
- відпочинок на природі;
- екотуризм;
- екзотичний туризм;
- спортивний туризм.

Для розвитку цих видів туризму обладнуються якісні інфраструктурні елементи (знаковані траси, притулки). Туристичний потенціал формують також інші складові - історичні та архітектурні пам'ятники, пам'ятки культури та мистецтва, релігійні споруди, наявність традиційних промислів та ремесел тощо.

2.2. Етнокультурний чинник розвитку сільського туризму

Вагомою основою внутрішньорегіональної спеціалізації агрорекреаційного обслуговування Вижницького району є етнографічні особливості корінного населення. Більшість комплексів сільського туризму розташовані в гірських районах області, зокрема у Вижницькій, Берегометській та Усть-Путильській територіальних громадах, тому основний інтерес нашої роботи буде зосереджено на етнокультурних факторах розвитку сільського туризму на Гуцульщині.

Гуцули — корінний гірський субетнос народів Карпат України. На Вижниччині вони мешкають у південних та південно-західних областях. Гуцули чи не єдина українська етнічна група, для якої тваринництво (особливо вівчарство) було основною галуззю господарства. Це також визначило весь побут горян і своєрідність їх культури. Тому лише гуцули, залежно від роду занять, природних умов і ситуації на прикордонних

територіях, утворювали двори із замкнутою периметральною системою будівель — граждами, своєрідними фортецями. Більшість із них мають оригінальні хрещаті церкви, саме у середовищі скотарів сформувалася самобутня кухня, переважно зорієнтована на молочні та м'ясні страви (гусянка, бринза, бараняче м'ясо).

Характерною етнокультурною рисою - ідентифікатором гуцулів слугує вовняний одяг, декорований червоним і оздоблений металевими прикрасами (Рис. 2.1).

У ритуальному весільному одязі гуцулів збереглися елементи давньоруського костюму (зокрема, верхній одяг нареченої — гугля — нагадує давньоруське корзно, а чільце, тобто дівоча налобна прикраса, схожа на давньоруські рясна).

Та за багатьма показниками традиційна побутова культура гуцулів має самобутню етнічну специфіку, що відрізняється від української культури в цілому. Водночас їх єднає спільна генетична основа, яка складалася ще за часів київської доби, а можливо, ще в більш ранні історичні часи.

Рисунок 2.1. Традиційний одяг гуцулів

Зберігаються у гуцулів і патріархальні традиції гірського скотарства: вівчарство вважається суто чоловічою справою. Пастухи упродовж усього теплого сезону кочують полонинами зі своїми отарами (Рис. 2.2.). Саме завдяки цьому вони зберегли древні обряди, пов'язані з культом вогню і мисливця-воїна. У пастушому середовищі склалася самобутня кухня, зорієнтована в основному на споживання м'ясних та молочних страв (бараняче м'ясо, гусянка, бринза).

Прадавня, ще язичницька, основа збережена гуцулами також в духовній культурі. Туристи, які зупиняються в сільських агросадибах, мають можливість стати учасниками гуцульських ритуалів та обрядів з язичницькими елементами. Як-от розпалювання священної ватри й ритуальні танки воїнів-пастухів (аркан) з топірцями довкола неї, звичай розпалювання різдвяних ватр з ритуалами солярного циклу, ритуальне відсікання коси нареченої під час весільної обрядовості чи прощання з небіжчиком з

дотриманням усіх ритуалів давньослов'янської тризни і помани у поховальній обрядовості тощо.

Рисунок 2.2. Традиційне ремесло гуцулів - вівчарство

Розпорошеність сучасних гуцульських сіл або цілком ізольована родинна система поселення, патріархальний спосіб життя, скотарське господарство та самобутня кухня горян серед величних краєвидів Карпатських гір є найколеритнішими принадами сільського зеленого туризму в регіоні. Кожна гуцульська хата слугує своєрідним музеєм народного мистецтва. Усі предмети побуту (посуд, меблі, килими, одяг) прикрашали різними візерунками, різьбою, вишивкою, художнім розписом тощо.

Агрорекреаційні послуги в селах Гуцульщини вирізняються яскравим етнічним колоритом, незрівняним багатством обрядовості унікальною екологічною спрямованістю дозвіллевої програми.

У гуцульському селі туристи можуть придбати традиційні сувеніри краю, зокрема ліжники та одяг із вовни, різьблені дерев'яні трійці-свічники, тарілки, чарки, люльки, декоративні сокирки та булави, вишивку та сир.

2.3. Соціально-політичні чинники розвитку сільського зеленого туризму

Сьогодні у Вижницькому районі формується розуміння сільського зеленого туризму як «специфічної форми відпочинку на селі з широкою можливістю використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіону. Центральною фігурою в організації відпочинку на селі виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить з особливостями сільської місцевості. Сільський „зелений" туризм у більшості країн розглядається як невід'ємна складова частина комплексного соціально-економічного розвитку села та як один із засобів вирішення багатьох сільських проблем» [5].

Передумовою розвитку прогресу сільського суспільства є відновлення сільськогосподарського виробництва. Проте власний і зарубіжний досвід свідчить, що села, де селяни не лише вирощують хліб, овочі, виноград та доглядають за тваринами, а й переробляють сільськогосподарську сировину, розвивають народні промисли та інші види діяльності, живуть краще. Несільськогосподарська діяльність. Технічний і організаційний прогрес об'єктивно зменшує частку робочої сили, зайнятої тільки в сільськогосподарському виробництві. За цих умов особливо бажаним є розвиток сільського зеленого туризму, оскільки збереження сіл пов'язане з посиленням їх виробничих і соціальних функцій, їх багатофункціональності.

Позитивний вплив сільського зеленого туризму на вирішення ряду соціально-економічних проблем села полягає, головним чином, у тому, що він розширює сферу зайнятості сільського населення, особливо жінок, і забезпечує додатковий заробіток жителям села. Це розширює можливості працевлаштування фермерів не лише у виробничій сфері, а й у сфері послуг.

У міру певного накопичення кількості відпочиваючих виникає необхідність задоволення їх різноманітних потреб, що, у свою чергу, стимулює розвиток сфери послуг: транспорту, зв'язку, торгівлі, побутового обслуговування, відпочинку та розваг.

Особливо сприятливі умови для розвитку сільського зеленого туризму створені в національних та ландшафтних парках, особливо в зоні національного природного парку «Вижницький», де можна поєднати повноцінний відпочинок із вивченням природи, історії та культурного потенціалу регіону.

Важливим результатом розвитку сільського зеленого туризму є розширення можливостей приватного продажу сільськогосподарської продукції та розширення продажу на місці не сільськогосподарської сировини, а готової харчової продукції відповідної обробки та підготовки. Досвід показує, що сім'ї, які приймають відпочиваючих, враховуючи потреби гостей, покращують структуру посівів своїх садиб, розширюють асортимент овочевих культур, плодових дерев, ягідників тощо, розвивають та диверсифікують тваринництво та городництво.

Розвиток сільського зеленого туризму сприяє благоустрою сільських садиб, вулиць і сіл в цілому, сприяє розвитку соціальної інфраструктури. Звичайно, спочатку розміщення та обслуговування відпочиваючих буде базуватися на існуючому житловому фонді з використанням місцевих рекреаційних та інфраструктурних ресурсів. Проте, маючи певний дохід від цієї діяльності, люди, які беруть участь у цій діяльності, починають робити свій внесок у покращення комунального облаштування будинків та вулиць. Спільними зусиллями досягаються зміни на краще у сфері послуг. А це водночас дуже сприяє розвитку села.

Сільський зелений туризм позитивно впливає на відродження, збереження та розвиток місцевих народних звичаїв, ремесел, пам'яток історико-культурної спадщини. Жителі міста, які цікавляться такою народною культурною спадщиною та відпочивають на селі, розкривають її

справжню цінність місцевим мешканцям та популяризують її в регіоні, тим самим допомагаючи зберегти її морально, а часом і матеріально.

Важливу роль у підвищенні культурно-освітнього рівня сільського населення відіграє розвиток сільського зеленого туризму. Готуючись приймати та обслуговувати відпочиваючих, члени селянської родини мимоволі повинні поповнювати свої знання з господарювання, гігієни, кулінарії тощо, а спілкування з гостями розширює світогляд, сприяє новим знайомствам та появі друзів з інших поселень.

Муніципалітети та органи місцевого самоврядування можуть відігравати дуже важливу роль у розвитку місцевого туризму. Адже всі проблеми, які допомагає вирішувати сільський зелений туризм, є найактуальнішими в роботі зазначених закладів: зайнятість і доходи населення, благоустрій сіл, територій обслуговування тощо.

Важливим завданням місцевої влади та автономних органів влади є створення сприятливого адміністративного та організаційного середовища для розвитку сільського зеленого туризму. Треба підбадьорювати населення, а не лякати. Необхідно розглянути такі питання, як податки, плата за розміщення та послуги, системи маркетингу, прийом гостей і гарантії обслуговування, а також конкретні стандарти обслуговування.

Важливо врахувати позитивний досвід реалізації проекту програми TACIS «Регіональний розвиток і підтримка туризму в Карпатському регіоні», який реалізовувався у трьох пілотних районах Чернівецької області (Вижницький, Путильський, Сторожинецький) на початку 2000-х років. Основною метою проекту була розробка стратегії екотуризму та плану екотуризму як складової загального плану управління сталим використанням природних ресурсів на території пілотної території.

Результатами проекту стало інформування громадськості пілотної території про концепцію та можливості сільського зеленого туризму, навчання громадян базовим навичкам роботи у сфері сільського зеленого туризму та надання фінансової підтримки власникам агроосель за схемою

«грант», «грант-кредит», розробка комплексної маркетингової стратегії, створення Ради з туризму Карпатського регіону.

2.4. Інфраструктурні чинники розвитку сільського зеленого туризму у Вижницькому районі

Вижниччина славиться художніми народними промислами: вишивкою, килимарством, деревообробкою, писанкарством тощо. Сприяє розвитку цих галузей і існуючий Вижницький коледж прикладного мистецтва (Буковинський осередок Спілки майстрів народного мистецтва). У цьому районі також можна знайти кілька цінних археологічних, архітектурних і культурних пам'яток.

Місто Вижниця, яке вперше згадується в Молдавському літописі 1501 року, вважається найбільшим осередком області з концентрацією пам'яток історії та культури. Вижниця, розташована біля підніжжя Карпат, здавна розвивалася як торгове поселення, була тісно пов'язана з гірськими та рівнинними районами Буковини та славилася добрими ярмарковими традиціями. Наприкінці 18 століття, коли лісова промисловість почала розвиватися, місто стало важливою торговою базою для торгівлі деревиною. Ліс і дрова возили Черемошем і Прутом до Чернівців, а звідти через Бояни до Бессарабії та Поділля.

Районний центр славиться аматорським вокально-інструментальним ансамблем «Смерічка» та ансамблем народного танцю «Смеречина». Тут отримали квиток у творче життя народні артисти України Назарій Яремчук та Василь Зінкевич. У Вижницькому народному музеї можна побачити найкращі твори прикладного мистецтва та довідатися про славу історію краю.

З Вижницею пов'язані імена видатних митців української культури: Лесі Українки, Івана Франка, Юрія Федьковича, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника, Корнелія Устиновича, Марка Вовчка.

Не випадково в районі функціонує більше 40-ка зареєстрованих садиб сільського туризму. Крім природних атракцій увагу туристів привертають осередки народних промислів, музей декоративно-прикладного мистецтва в м. Вижниця та музей старожитностей, меморіальний музей-садиба Назарія Яремчука.

Головні осередки садиб сільського туризму в районі мають чітку просторову прив'язку: Виженка - Вижниця – до гірських масивів Карпат; Мигове – до гірськолижно-туристичного комплексу; Брусниця - Нижні Станівці - до бальнеологічних ресурсів Брусниці. Вигідне географічне положення сприяє власникам садиб близькістю до Чорторії – села, де народився відомий актор та кінорежисер Іван Миколайчук та діє його меморіальний музей-садиба. В зимовий час туристів приваблює озеро Лебедине - орнітологічний заказник.

Багато можливостей має розвиток сільського зеленого туризму в Усть-Путильській, Путильській та Селятинській територіальних громадах (колишнього Путильського району). Важливе місце в історичній спадщині району належить пам'яткам історії та культури, яких тут понад 20, зокрема:

- печера Олекса Довбуша;
- мальовниче гірське озеро природного походження «Гірське око»;
- скеля «Кам'яна Багачка» або заклята скеля в с. Усть-Путила, про яку на Путильщині живе легенда;
- в с. Селятин є одна з найдавніших дерев'яних споруд - церква XVII ст., зроблена без жодного цвяха;
- мальовничі скелі урочища Протяте Каміння в Підзахаричах;
- перевал Німчич;
- музей-садиба українського літературного діяча Юрія Федьковича в смт.Путила.

Особливо привабливе с. Підзахаричі з багатою природною та культурною спадщиною. Це дозволяє здійснити одноденний туристичний маршрут до цікавих геологічних пам'яток природи – Сокільського хребта

(Косівщина, Івано-Франківська область) та Протятого Каміння. Конфігурація маршруту показана на малюнку. 2.3.

Окрім природних пам'яток, увага туристів прикута до музею Ксенії Колотило та етнографічного музею Підзахаричів, де експонуються вишивки художниці. З 2001 року тут проводиться регіональний фестиваль «Закарецький гарчик». Традиційно наприкінці травня туристи з'їжджаються до Путили на свято вівчарів, яке останніми роками отримало статус фестивалю «Полонинська втра».

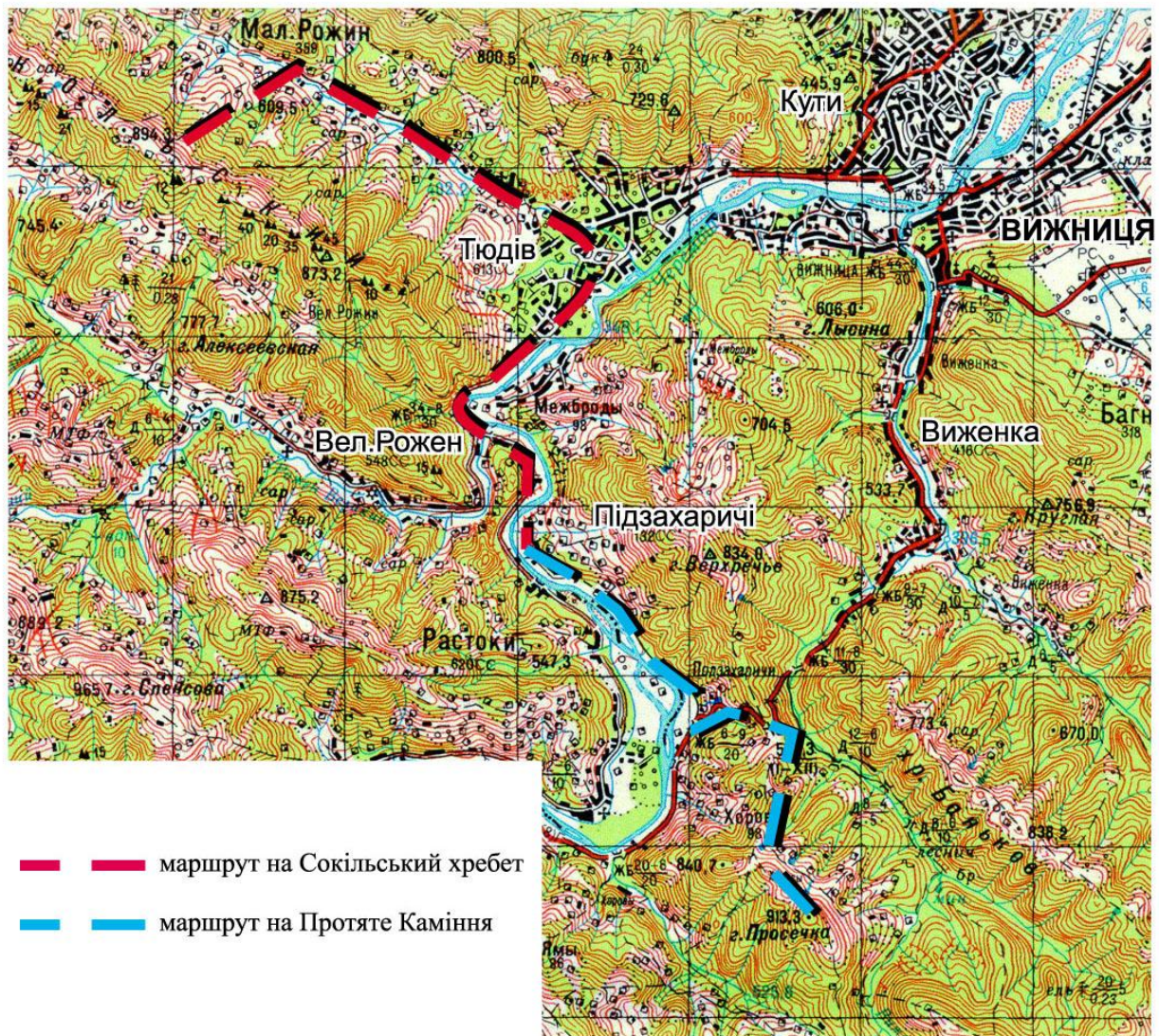

Рис. 2.3. Схема пішохідних одностипневих маршрутів на Сокільський хребет і Протяте Каміння

РОЗДІЛ 3 ПРОСТОРОВІ ВІДМІННОСТІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ЗА ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

3.1. Можливості сільського зеленого туризму у Банилівській громаді

Банилівська територіальна громада є найменшою за площею в Вижницькому районі й територіально охоплює 4 села: Банилів (адміністративний центр), Бережонка, Бережниця та Коритне.

Ця територія розташована в межах Буковинського передгір'я в долині р. Черемош та його правих приток Коритниця та Бережниця. Регіон переважно є сільськогосподарським з переважанням рослинного фермерства. Територія є потенційно можливою для організації відпочинку в сільській місцевості, але істотно програє сусідній Вижницькій територіальній громаді своїми ландшафтними відмінностями. Особливості цієї території та переваги для можливого виду діяльності в галузі сільського туризму – мальовнича місцевість для спокійного сільського відпочинку з можливістю залучення до етнокультурних традицій. На даний час на території громади не зафіксовано садиб сільського туризму.

3.2. Можливості сільського зеленого туризму у Берегометській громаді

До складу Берегометської територіальної громади увійшли 13 населених пунктів з центром в с.м.т. Берегомет. Найбільш привабливим для туристів вже майже упродовж 20-ти років є село Мигове з однойменним гірськолижним курортом. Він розташований на висоті 740 метрів над рівнем моря у верхів'ях річки Мигівка між вершинами Великий Стіжок та Мала

Кічера. Вже з перших років свого існування курорт став популярним місцем активного зимового та літнього відпочинку чернівчан і всіх буковинців. Відомо, що у 2008 році тут навіть відпочивав та працював Президент України Віктор Ющенко зі своєю родиною. Сьогодні туркомплекс включає в себе ресторан «Гетьман», побудований у козацькому стилі, котеджі та готелі.

На гору Мала Кічера любителі лижного спорту можуть потрапити трьома бугельними та одним крісельним витягами довжиною 1100, 600, 200 та 1200 метрів. Загальна довжина гірськолижних трас - 3300 метрів з перепадом висот 250 метрів. Комплекс постійно розбудовується, а послуги урізноманітнюються.

Попит на відпочинок у Мигово дав потужний поштовх до розбудови тут індустрії відпочинку в сільській місцевості. Нині послуги розміщення в селі надають 23 садиби сільського зеленого туризму з різноманітними послугами. Найпопулярніші: Масток Майдан, Лісова казка, Мигово Гражда, На узліссі. Здебільшого це заклади котеджного типу, багато з них обладнані басейнами, чанами, відпочинковими зонами. Для любителів активного відпочинку, окрім гірськолижних можливостей, пропонуються маршрути для сходжень на гору Малий Стіжок, Велику Кичеру, до джерел з мінеральною водою. Цікавим об'єктом промислового туризму є залишки залізоплавильної печі в долині річки Мигівка. Пропонуються також маршрути з використанням квадрациклів.

Селище міського типу Берегомет також традиційно використовується для надання послуг сільського зеленого туризму. Наявність гірських масивів з помітною вершиною Стіжок, причетність до Національного природного парку Вижницький, джерела з мінеральною водою сприяють розвитку тут туризму, і, як результат, - попиту на проживання. Для бажаючих відвідати територію національного природного парку свої послуги пропонує садиба «Стіжковий рай», яка знаходиться саме під горою Малий Стіжок. На облаштованій території є 4 двоповерхові котеджі загальною місткістю на 24 особи, лазня, чан, 3 альтанки та мангали. Пропонуються походи в гори,

збирання ягід та грибів, катання на конях, риболовля.

Туристи зазвичай в Берегометі ще відвідують адміністративну будівлю Національного природного парку «Вижницький», де проводяться екскурсії в еколого-просвітницькому центрі «Пори року» та територією садиби заповідної установи. В парку розроблені туристичні маршрути та екостежки різного тематичного спрямування тривалістю від кількох годин до кількох днів. Популярними є маршрути на гору Кінашка чи в Чемернарське урочище до водоспадів.

Неподалік Берегомета популярним місцем відпочинку є урочище Лекече з однойменною гостинною садибою та садибою Рів'єра. Тут розташована геологічна пам'ятка природи «Лекеченські скелі», система скельних відслонень різної висоти з цікавими численними спелеокастровими утвореннями. На скелях відбуваються змагання з гірського туризму та скелелазіння. В садибах є можливість скористатися плавальним басейном з підігрівом, сауною, чаном на 8–10 осіб. Влітку пропонується збір ягід та грибів.

У селі Лукавці послуги сільського туризму пропонують 3 гостинні садиби: Рибачок, Гостинний дім та Гостинний двір у Ніни. Усі садиби котеджного типу. Садиби Рибачок та Гостинний дім розташовані на березі водойм, а тому мають додаткові можливості для риболовлі. Садиба Гостинний дім має літній басейн. Усі садиби мають відкриті тераси, альтанки та мангал.

3.3. Можливості сільського зеленого туризму у Брусницькій громаді

Брусницька територіальна громада утворена з 10-ти населених пунктів з адміністративним центром Брусниця. Брусниця приваблива передусім природою та лікувальною водою «Брусницька». Джерела мінеральних вод, чисте повітря, близькість Буковинських Карпат приваблює не лише туристів, а й бажаючих полікуватися чи оздоровитися. В Брусниці розташована

бальнеологічна лікарня, створена на базі унікального родовища мінеральних вод трьох типів. За хімічним складом мінеральна вода «Брусницька» близька до вод Єсентуки №4, Арени, Драговська, Кваси та ін. Цей тип мінеральної води має добрий лікувальний ефект при виразковій хворобі. Однак мінеральна вода «Брусницька» відрізняється від названих вище наявністю кремнієвої кислоти, яка має високу біологічну активність і має гальмуючий вплив на утворення шлункової кислоти.

Поруч з лікарнею у XIX ст. був заснований парк, який нині зберігся як пам'ятка садово-паркового мистецтва. Серед екзотичних дерев — ялина звичайна, туя західна, сосна Веймутова, липа дрібнолисна, каштан кінський та інші.

На території Брусницької громади зареєстровано 10 садіб сільського зеленого туризму: 3 в самій Брусниці, 6 – у с. Нижні Станівці та 1 агросадиба – в с. Кальнівці.

Відомим випускником Брусницької школи є Іван Миколайчук, відомий актор та кінорежисер. У сусідньому селі Чортирія, де народився майбутній митець, варто відвідати меморіальний музей-садибу. Також сюди варто приїхати взимку, щоби побачити лебедів на озері Лебедине, яке є орнітологічним заказником місцевого значення. В літній період птахи відлітають до своїх звичних місць гніздування. Ще в Чорторії є пам'ятка архітектури – палац Манеску.

3.4. Можливості сільського зеленого туризму у Вашківецькій громаді

Вашківецька територіальна громада об'єднує 7 населених пунктів з адміністративним центром Вашківці. Ця територія розташована в передгірській місцевості, а тому не дуже має попит на агротуризм. Для туристів популярними є об'єкт сакрального туризму – монастир святої праведної Анни, музей орнаменталіста Георгія Гараса у Вашківцях. Та найвідомішою атракцією Вашківців є Переберія.

Садиб сільського туризму на території громади немає.

3.5. Можливості сільського зеленого туризму у Вижницькій громаді

Вижницька територіальна громада займає майже половину площі колишнього Вижницького району й охоплює територію 9-ти сіл та міста Вижниця. Цей регіон здавна був туристично привабливим завдяки розташуванню в гірській та передгірній місцевості, наявності ряду цікавих та естетично привабливих природних об'єктів – скель, водоспадів, печер, мінеральних джерел; історико-архітектурних – церков, музеїв, меморіальних садиб; етнокультурної спадщини – матеріальної та духовної.

Регіон має давні традиції розвитку туризму та гостинності завдячуючи географічному розташуванню, ландшафтному та культурному різноманіттю. За даними сайту «Karpaty info» [13] для потреб організації сільського зеленого туризму зареєстровано 23 гостинних садиби. На сайті Вижницької територіальної громади у вкладці «туризм» подана інформація про 4 комплекси (Готель «Гірський узвіз», природньо-оздоровчий комплекс «Буковинська Черешенька», бази відпочинку «Над Черемошем» та «Кремениця») та 15 агросадиб.

Найбільша концентрація гостинних садиб у с. Виженка – 11. Це поселення відоме ще з XVIII століття як Верхня Вижниця, через яке проходив шлях до перевалу Німчич та далі до населених пунктів Путильщини. Село є важливою туристичною дестинацією та осередком зеленого туризму Чернівецької області. Більшість садиб розташовані уздовж мальовничої річки Виженки.

Першими започаткували послуги сільського зеленого туризму у Виженці родина Чорнеїв Іллі та Вікторії. Така ініціатива була підтримана проектом «Тасіс». Нині це відома гостинна садиба «У Вікторії» загальною місткістю 40 осіб, альтанкою та рестораном на території садиби. Територія привабливо оформлена в етностилі.

З садиб, які вже давно на ринку туристичних послуг, виділяється

«Відпочинок у Марічки» на 15 місць із затишною облаштованою територією. Окрім традиційних послуг проживання та харчування, тут пропонується збір та заготівля лікарських трав, виготовлення фіточаїв та продукція бджільництва. Особливість саме цієї садиби – апітерапія (будиночок «на бджолах»). Ця послуга надається за додаткову оплату. За бажанням для туристів влаштовують катання верхи на конях.

Кожна з-поміж гостинних садиб прагне виділитися. Так, у «Казковому будиночку» до послуг туристів – велика крита альтанка-хол з оригінальним автентичним оформленням, штучний водоспад, а віднедавна – ще й басейн. Басейни – характерна тенденція останніх кількох років, особливо від 2020-го року (початок пандемії ковід 19), коли Карпатський регіон відчув зростання показників в'їзного туризму. Також останнім часом набуває поширення відпочинок у чанах (ідея перенесена до Чернівецької області із Закарпаття і стала тут найновішим трендом). Переважна більшість гостинних садиб Виженки обладнані великими вітальнями з каміном.

5 гостинних садиб пропонують послуги розміщення в с. Іспас, хоча тут не гірська, а передгірна місцевість. Садиби розташовані вдалині від основних шляхів сполучення в лісовій місцевості. Деякі з них розташовані на березі водойм (ставків). Зокрема, садиби «Затишний відпочинок» - двоповерховий котедж на 6 осіб з терасою, альтанкою, мангалом, сауною на дровах, ставком (для купання та риболовлі) та «Дача у Івана» - 3 двоповерхові, дворівневий та одноповерховий котеджі з кафе, сауною з басейном, альтанками, мангалами.

У с. Багна діють 3 агросадиби: «Хутір Стаєчне», «Гуцульський маєток» та «Заманушка». Крайня садиба відрізняється від інших зокрема тим, що тут створено живий музей гуцульської поживи, де проводяться майстер-класи з приготування традиційних страв гуцульської кухні. На території садиби - котедж на 8-10 і на 6-8 місць, альтанки, ставок для риболовлі, сауна, відкритий літній басейн. Влітку пропонують збір ягід, грибів та мандрівки гірськими стежками.

У м. Вижниця є 4 гостинні садиби: «Душа Карпат», «У баби Мані», «Панська господа» та «Мед'ОК» . Усі садиби невеликої місткості (8-12 місць), що надає їм статус спокійного відпочинку. Садиба «Панська господа» обладнана плавальним басейном з підігрівом води.

Одна гостинна садиба діє в с. Черногузи. Це двоповерховий котедж «На ставку» з максимальним розміщенням 12-ти осіб. Пропонується сауна з басейном та оздоровчий чан.

3.6. Можливості сільського зеленого туризму у Конятинській громаді

До Конятинської громади увійшли 10 населених пунктів. Це територія колишнього Путильського району, який має велику кількість туристичних привабливих об'єктів і природи, й культури. Упродовж кількох останніх років громада активно працює над впровадженням туристичних проєктів для залучення до регіону відвідувачів. Зокрема, у серпні 2021 р. було проведено фестиваль «Я – гуцул» в с. Самакова. До послуг відвідувачів були запропоновані екскурсії до давніх хат, яким понад 100 років, зі збереженими автентичними знаряддями праці; до полонинського господарства з демонструванням процесів виготовлення молочної продукції; майстер-класи з традиційних ремесел.

Конятинська громада розробила стратегію розвитку до року, в якій однією з операційних цілей визначено «Пристосування громади до туристичних потреб» шляхом реалізації двох завдань: 1) облаштування туристично привабливих місць та місць проведення масових подій та 2) популяризація громади як туристичної локації.

Одним із варіантів досягнення цілей може стати розвиток сільського зеленого туризму. Потенціал зеленого туризму на території громади поки що не використано, незважаючи на привабливі клімат та екологію її сільських територій. Підтримка розвитку зеленого туризму повинна реалізуватись через навчання власників садиб та популяризацію громади як курорту та

туристично привабливої екологічно чистої території.

Наразі садиб сільського зеленого туризму ні на сайті «Карпати інфо», ні на сайті громади, не зафіксовано.

3.7. Можливості сільського зеленого туризму у Путильській громаді

У Путильській територіальній громаді багато надій справедливо покладаються на спрямування ресурсів та можливостей на розвиток сільського зеленого туризму, зміцнення міжрегіональних зв'язків і транскордонної співпраці з країнами Європейського Союзу.

Путильська територіальна громада включає 18 населених пунктів і є однією з найбільших за територією громад у Вижницькому районі. Проте садиб, які надають приватні послуги розміщення, зафіксовано не так вже й багато.

З садиби в самій Путилі: «Під Соколією», «Під скелею» та «Хижина Гуцула». Найбільша за місткістю садиба «Під скелею» - 19 місць. Садиба «Під Соколією» помітна тим, що надає послуги апітерапії. Господарі усіх садиб пропонують екскурсії до музеїв Юрія Федьковича та Лук'яна Кобилиці, дерев'яних церков регіону, вольєру з дикими тваринами в с. Селятин, активні маршрути пішки та на конях, збір ягід та грибів.

В с. Киселиці, що біля Путили, відомим закладом розміщення є садиба «Пан гуцул». Це двоповерховий котедж на 5 кімнат місткістю 11 осіб. На території садиби є власний бугельний витяг довжиною 700 метрів, що робить його привабливим для гірськолижної рекреації. Пропонується прокат гірськолижного спорядження, саней, послуги інструктора. Є також власний ставок для рибальства.

В с. Сергії діє гостинна садиба «Вілла Paraiso-Karpaty». Це триповерховий котедж на 8 номерів (18 місць) з сауною, соляною кімнатою, чаном, плавальним басейном з підігрівом.

3.8. Можливості сільського зеленого туризму у Селятинській громаді

Селятинська територіальна громада з адміністративним центром в с. Селятин включає 10 населених пунктів. За територією це друга у Вижницькому районі громада. Серед пріоритетних напрямів розвитку громади вбачається туризм. Як зазначається у Стратегії розвитку територіальної громади до 2027 року, «Серед населення України та Європи зростає популярність сільського, зеленого, зимового (гірськолижного), культурного, світоглядного туризму, чим може скористатися Селятинська громада, яка розташована поруч з нацпарком «Черемоський», має пам'ятки історії та архітектури, культурну спадщину та є одним з українських центрів традиційних ремесл» []. Значну роль тут відіграє розвиток аграрного сектора та стимулювання виробників та переробників агропродукції та харчової промисловості. На території громади відбувається збирання та заготівля грибів та ягід, а це потребує системи переробки, над чим посилено працюють у громаді.

Однією зі сфер зосередження зусиль громади визначено розвиток туристичного потенціалу та підприємницької активності, оскільки наявний рекреаційно-туристичний потенціал та підприємницька ініціатива надають можливості для розвитку цієї сфери. Сільські території додатково мають великий потенціал для включення в економіку рекреаційно-туристичної сфери громади. Одна з операційних цілей Стратегії визначена як «Пристосування громади до туристичних потреб». Для реалізації цілі визначені наступні завдання: 1) створення мережі закладів культури громади, привабливих для туристів; 2) облаштування туристично привабливих місць та місць проведення масових подій; 3) покращення доступності до туристично привабливих місць; 4) розвиток мережі закладів прийому туристів; 5) популяризація громади як туристичної локації.

Відповідно до Стратегії розвитку громади «У середньостроковій перспективі економічний профіль Селятинської громади будуть формувати

рекреаційна сфера на базі туристичного комплексу, екологічне сільськогосподарське виробництво та переробка с/г продукції. Аналіз виявляє потенційну економічну нішу у сфері туризму: його базою є значна історико-культурна спадщина на території громади (пізнавальний туризм, подієвий туризм), екологічно чиста та водночас унікальна за мальовничістю територія (екотуризм, зелений туризм), та унікальні ландшафти (гірськолижний та екстремальний туризм)» [23].

Територією Селятинської громади проходять популярні туристичні маршрути до озера Гірське Око, на найвищу вершину Чернівецької області гору Яровицю. Та найпопулярнішим туристичним об'єктом тут є гора Томнатик, на вершині якої знаходиться колишня радіолокаційна станція Памір. Упродовж кількох років поспіль (2018-2021 р.р.) на вершині відбувалися фестивалі з виступами автентичних колективів та традиційними майстер-класами.

Не зважаючи на таку зростаючу популярність, садиб сільського зеленого туризму на території громади не виявлено. Потенціал зеленого туризму на території Селятинської громади поки що не використано у повному обсязі. Підтримка розвитку зеленого туризму повинна реалізуватись через навчання власників садиб та популяризацію громади як курорту та туристично привабливої екологічно чистої території.

3.9. Можливості сільського зеленого туризму в Усть-Путильській громаді

Усть-Путильська територіальна громада включає 13 населених пунктів з адміністративним центром в с. Усть-Путила. Розбудова туристичного та підприємницького потенціалу громади – один із двох стратегічних напрямків, визначених стратегією розвитку до 2029 року. Задля реалізації цілі передбачається структурувати туристичний продукт громади у вигляді каталогу тематичних маршрутів з їх подальшим облаштуванням та маркуванням, оновлення каталогу садиб сільського зеленого туризму.

Окрема увага приділяється започаткуванню або ж відновленню фестивалів, ярмарків та інших подій, що сприяли би зростанню туристичного іміджу громади в регіоні та поза його межами. Зокрема такою подією понад 10 років до 2014-го року був регіональний фестиваль «Захарецький Гарчик» у селі Підзахаричі. Це поселення має давні традиції надання послуг сільського туризму. Нині тут до послуг туристів 3 гостинні садиби: «Під перевалом», «Гірська казка», «Sonna». Господарі садиба «Гірська казка» також розпочинали свою діяльність за підтримки проєкту «Тасіс». Нині цей комплекс із 22-х номерів загальною місткістю 45 осіб. На облаштованій території є сад, дитячий майданчик, альтанка з мангалом.

2 гостинні садиби надають послуги в с. Товарниця Розтоківської сільської ради: «Бульбона» та «Товарниця 7 кілометр». «Бульбона» зокрема пропонує триповерховий будинок на 17 місць, двоповерховий будинок гостельного типу (13 місць) та «родзинка» садиби – «будиночок на дереві». Садиба «Товарниця 7 кілометр» - це двоповерховий будинок на 3 кімнати (10 місць). З додаткових послуг – чан з басейном. Обидві садиби пропонують оздоровчу процедуру «Сон у будиночку з бджолами». У господарів можна придбати мед та продукти бджільництва.

Успіх у використанні рекреаційно-туристичних можливостей громади потребує формування комплексу ефективних заходів промоції громади як туристично привабливої території. Це має забезпечити позиціонування Усть-Путильської територіальної громади у свідомості споживачів як «місця генерації незабутніх вражень, неповторних емоцій – місця, яке вирізняється на загальному фоні Буковинських Карпат» [24].

3.10. Оцінка туристичних послуг гостинних садиб за програмою «Зелена садиба»

Дана програма поширюється на власників гостинних садиб, які є членами Співки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Господарі агротуристичних садиб, які виявили бажання добровільно стати учасниками цієї програми, у випадку, якщо їх садиби відповідають вимогам Програми, отримують знак «ЗЕЛЕНА САДИБА». Цей знак передбачає три рівні якості (від найнижчого першого до найвищого третього).

Щоб отримати знак першого рівня, садиба повинна відповідати усім вимогам, що позначені цифрою «1».

Для отримання сертифікату другого рівня гостинна садиба має відповідати усім тим вимогам, що позначені цифрою «1», та 80% вимог, що позначені цифрою «2».

Сертифікат третього рівня засвідчує, що садиба відповідає усім вимогам, що позначені під цифрою «1», 80% вимог, позначених цифрою «2», 80% вимог, позначених цифрою «3».

Процедура проведення добровільної сертифікації передбачає виїзд інспектора до господаря агросадиби з метою перевірки відповідності садиби зазначеним вимогам. Інформація, зібрана інспектором, надається Комісії, яку затверджує правління Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Ця ж комісія й виносить остаточне рішення про надання знаку «ЗЕЛЕНА САДИБА».

Передбачається, що знак «ЗЕЛЕНА САДИБА» з відповідним сертифікатом надаватиметься терміном на 2 роки.

У магістерській роботі зроблена така спроба оцінки привабливості гостинних садиб Вижницького району за програмою «Зелена садиба». Нами оцінено 10 садиб, інформація про які подана в додатку Б.

В результаті проведення сертифікації встановлено, що з-поміж десяти гостинних садиб три відповідають 3-ій категорії «Зелена садиба»: садиби Чорней І. Г., Гулей П. О., Клим С. І. (с. Виженка). До 2-ої категорії потрапляють п'ять садиб: Борсук Я. С. (м. Вижниця), Хромей К.Д. та Смуk А. М. (с. Виженка), Харук ІІ (с. Черногузи), Тосяк І. І. (с. Іспас). За результатами використаної методики дві гостинні садиби віднесені до 1-ої категорії:

Берник М. І. (сmt. Берегомет) та Демко О. М. (с. Черногузи). У Додатку Д наведено приклад оцінювання гостинної садиби Чорнея І.Г. у с. Виженка, однієї з перших у Вижницькому районі.

ВИСНОВКИ

1. Сільський зелений туризм – явище багатогранне. Один із цих аспектів – соціальний. Тому сільський зелений туризм слід розглядати як один із засобів диверсифікації джерел доходів сільського населення, як складову комплексного розвитку сільських територій та сільської інфраструктури, а також як один із чинників подолання бідності на селі. Тому в країнах, що розвиваються, сільський зелений туризм активно підтримується і просувається державою, а доступ до діяльності в цій сфері максимально спрощений. Компанії, що надають послуги в цій сфері, отримують усі види пільг, зокрема і податки.

Другий аспект – отримання додаткових можливостей для популяризації української культури, поширення знань та інформації про історичні, природні та етнографічні особливості України. Це є підставою для визнання сільського туризму соціально цінною і корисною сферою взаємовідносин. Вони заслуговують на повну підтримку з боку держави.

2. Класичні форми сільського зеленого туризму, засновані на досвіді європейських країн, не торкаються надання готельних послуг, більш відомого в Україні поняття. Центральними особами в організації відпочинку села є проживаючі в селі сільські сім'ї, які здійснюють не тільки основну діяльність, пов'язану з веденням особистого селянського господарства, а й другорядну, що використовує для його забезпечення майно цього господарства, а саме послугами сільського зеленого туризму, тобто забезпечення відпочиваючих житлом, харчуванням, ознайомлення з місцевою культурою та традиціями.

3. Природні, природно-антропогенні та суспільно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси Вижницького району забезпечують можливості розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Район має сприятливі кліматичні умови, родовища мінеральних вод, в тому числі на базі декількох типів мінеральних вод функціонує бальнеологічний курорт Брусницька водолікарня, що стало одним із осередків поширення

розташування садиб сільського зеленого туризму. Сприятливі умови склалися в традиційно туристичній місцевості – Вижниці та Виженці завдяки розташуванню на стику передгірської та гірської місцевості, близькості до популярних туристичних об'єктів – перевалу Німчич, скель Протятого Каміння та Соколиного Ока, печери Довбуша. Цей осередок розташування садиб сільського туризму є найбільш насичений. І протягом останніх років сформувався ще один осередок – Мигівський, завдячуючи створенню й розбудові гірськолижно-туристичного комплексу.

4. Досліджено та проаналізовано 40 агросадиб Вижницького району. Проведена оцінка садиб за програмою «Зелена Садиба». В результаті проведення сертифікації встановлено, що з-поміж десяти гостинних садиб три відповідають 3-ій категорії «Зелена садиба»: садиби Чорней І. Г., Гулей П. О., Клим С. І. (с. Виженка). До 2-ої категорії потрапляють п'ять садиб: Борсук Я. С. (м. Вижниця), Хромей К.Д. та Смук А. М. (с. Виженка), Харук П. (с. Черногузи), Тосяк І. І. (с. Іспас). За результатами використаної методики дві гостинні садиби віднесені до 1-ої категорії: Берник М. І. (сmt. Берегомет) та Демко О. М. (с. Черногузи). У Додатку Д наведено приклад оцінювання гостинної садиби Чорнея І.Г. у с. Виженка, однієї з перших у Вижницькому районі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. №742-IV.
2. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1995. - №31. – С.242.
3. Про внесення змін до закону України «Про туризм»// Урядовий кур'єр. – 2003. - №244. – С.15-19.
4. Проект Закону України «Про сільський зелений туризм»
5. Андрушак В.І., Приказка В.М., Слюсаренко А.О. Сільський зелений туризм на Буковині // Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Мат. міжнар. конф. – К.: Знання України, 2002. – С.472-476.
6. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: Київ. ун-т, 2001. – 395 с.
7. Васильєв В. П. Зелене серце Європи // Туризм сільський зелений. 1997, №3 .- С.2-3.
8. Географія Чернівецької області / за ред. проф. Я.І.Жупанського – Чернівці: Навч. посібник, 1993. – 192с.
9. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник. – К.; Либідь, 1996. – 320с.
10. Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. Сільський зелений туризм: організація, надання послуг гостинності - Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. -148 с.
11. Долішній М. І., Кравців В. С. Карпатський регіон у контексті державної економічної політики: оцінка стану і стратегії розвитку // Економіка України, 1995, №8. - С. 10-15.
12. Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування, механізм реалізації). – Чернівці: Прут, 1996. –

288с.

13. Карпати інфо. Відпочинок в Карпатах. Вижницький район. – Режим доступу: <https://www.karpaty.info/ua/uk/ch/vz/>

14. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: Навч. пос. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.

15. Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М. та ін. Рекреаційна політика у Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації. – Чернівці: Прут, 1995. – 72 с.

16. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (гепросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.

17. Мальська М., Худо В., Цибух В. Основи туристичного бізнесу: Навч. пос. – Л.: Вид. центр ЛНУ, 2003. – 295 с.

18. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій. - К.: Наукова думка, 1996. – 232 с.

19. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. пос. – К.: Знання, 2006. – 550 с.

20. Правила проведення обов'язкової сертифікації туристичних, готельних послуг в Україні. Довідник. - Львів, 1997.

21. Розвиток сталого сільського туризму. Тематичний довідник. – Ужгород, 2007. – 88 с.

22. Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 271с.

23. Селятинська сільська територіальна громада. – Режим доступу: <https://selyatynska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-11-05-18-23-04-2021/>

24. Стратегія сталого розвитку Усть-Путильської територіальної громади на 2021-2029 роки. – Режим доступу: <https://ustputylska-gromada.gov.ua/strategiya-stalogo-rozvitku-ustputilskoi-teritorialnoi-gromadi-na-20212029-rr-11-10-23-25-10-2021/>

25. Туризм сільський зелений, 1998. - № 4. - 60 с.

26. Туризм сільський зелений, 1998. - № 6.- 65 с.

27. Туризм сільський зелений, 2000. - № 1-2. - 110 с.
28. Туризм сільський зелений, 2001 . - № 5. – 64 с.
29. Туризм сільський зелений, 2002. - № 3. - 30 с.
30. Туризм сільський зелений, 2003. - № 4. - 70 с.
31. Туризм сільський зелений, 2006. - № 2. - 30 с.
32. Туризм сільський зелений, 2007. - № 2. - 30 с.
33. Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали 11 - ої Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня, 2001 р.) /Редкол.: Цибух В. І. (голова) та ін. К.: Знання України, 2002. – 560 с.
34. Федорченко В. К., Мініч І. М. Туристський словник-довідник: навчальний посібник. - К.: Дніпро, 2000. - 160 с.
35. Butler R.W. Tourism and Recreation in Rural Areas. N.-Y.: John Wiley & Sons, Inc. 1998. - 261 p.
36. Dewailly J.-M. Images of Heritage in Rural Regions // Tourism and Recreation in Rural Areas / Eds. R. Butler, C M. Hall, J. Jenkins. - Chichester: Wiley, 1998. - P. 123-137.
37. Dictionary of Travel. Tourism and Hospitality / Ed. S. Medlik. - London: Butterworth-Heinemann Etd., 1993. - P. 43.
38. Goeldner Charles R., Ritchie J. R. Brent. Tourism: Principles, Practices, Philosophies. - 9th ed. - N.-Y.: John Wiley & Sons, Inc, 2002. - 624 p.
39. Mill R., Morrison A. The Tourism System Management. An Introduction Text. - Engelwood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1995. - 324 p.
40. Murdoch J., Marsden T. Reconstituting Ruraliti:Class, Community and Pover in the development Process. – London: U.C.L. Press, 1994. – 232 p.
41. Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice / Ed. by L. Roberts, D. Hall. - Edinburg: Scottish Agricultural College, 2001.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета господаря гостинної садиби

П.І.Б. _____

село _____ тел. _____

№ п/п	Показник	Прим.	№ п/п	Показник	Прим.
1	Кількість одномісних кімнат		11	Можливість паркування	
2	Кількість двомісних кімнат		12	Можливість користування кухнею	
3	Кількість тримісних кімнат		13	Господар випікає хліб	
4	Господар знає мову		14	Можливість перебування з дітьми	
5	Телефон		15	Можливість їсти фрукти та овочі	
6	Вана		16	У господаря є пасіка	
7	Душ		17	У господаря є корова	
8	Туалет в будинку		18	У господаря є коза	
9	Можливість дивитись телевізор		19	Дозволяється привозити домашню тварину	
10	Можливість користуватися пральною машиною				
1	Автобусна зупинка (залізнична станція), км		6	Рибалка, км	
2	Медична допомога		7	Можливість купатися	
3	Музеї, історичні пам'ятки		8	Верхова їзда	
4	Ресторан, кафе, бар		9	Полювання	
5	Магазин, базар		10	Можливість збирання грибів	

Додаток Б

Вимоги до облаштування садиби

1. ДОВКІЛЛЯ

Довкілля садиби повинно бути екологічно чистим та привабливим. Господарі повинні піклуватися про підтримку та поліпшення екологічного стану довкілля, сприяти збереженню ландшафтів та біорізноманіття.

- 1.1. Садиба розташована в мальовничому місці, поблизу є привабливі елементи ландшафту "1"
- 1.2. Околиці садиби чисті і доглянуті (бур'яни виполоті, немає сміття) "1"
- 1.3. Поблизу садиби немає джерел забруднення (сміттєзвалищ, очисних споруд та ін.) "2"
- 1.4. Навколишні місця відпочинку доглянуті та очищені від сміття "2"
- 1.5. Садиба розташована на безпечній відстані від джерел екологічного ризику "3"
- 1.6. Поблизу садиби є природоохоронна територія "3"

2. САДИБА

Садиба не повинна бути джерелом забруднення, використання екологічно-агресивних речовин слід максимально обмежувати, оформлення території має носити ознаки підтримки сталого розвитку регіону та його екологічного стану.

- 2.1. Територія садиби доглянута та не має ознак забруднення "1"
- 2.2. Сміття та залишки збираються в спеціально облаштованому місці "1"
- 2.3. Не застосовуються хімічні засоби захисту рослин "1"
- 2.4. Органічні залишки збираються в компостній ямі або згодуються домашнім тваринам "2"

- 2.5. Не використовуються пластикові садові меблі "2"
- 2.6. Будівельні матеріали не вміщують азбесту "2"
- 2.7. Сміття сортується і вивозиться централізовано "2"
- 2.8. Будинок і садиба оформлені у традиційному для даного регіону стилі "2"
- 2.9. В оформленні садиби використовуються місцеві види рослин "2"
- 2.10. Створені умови для популяризації видів місцевої фауни (годівниці, гніздів'я) "2"
- 2.11. Не застосовуються мінеральні добрива "3"
- 2.12. При будівництві будинку та оформленні садиби використані лише екологічно чисті природні матеріали "3"

3. КІМНАТИ

- 3.1. В оформленні кімнат використовуються елементи традиційного стилю, витвори народних ремесел та мистецтв "1"
- 3.2. Обладнання кімнат виготовлене з використанням натуральних матеріалів місцевого походження "1"
- 3.3. Палити дозволено лише в спеціально визначених місцях "2"
- 3.4. В обладнанні кімнат не використовуються синтетичні матеріали "3"

4. ПРОДУКТИ

Перевага надається екологічно чистим продуктам місцевого виробництва, приготовленим за традиційними технологіями.

- 4.1. Джерел о питної води повинно бути перевірене відповідною лабораторією, довідка про це повинна бути доступна для туристів "1"
- 4.2. Їжа готується з використанням свіжих сезонних фруктів та овочів "1"
- 4.3. Доступне вегетаріанське меню "1"

- 4.4. Туристам пропонуються продукти лише українського виробництва"2"
- 4.5. Не використовується одноразовий пластиковий посуд"2"
- 4.6. Не використовуються продукти в індивідуальній упаковці "2"
- 4.7. Туристам пропонуються продукти лише місцевого виробництва"3"
- 4.8. Туристам пропонуються сертифіковані продукти органічного землеробства"3"

5. РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Використання води з водогонів має бути якомога економнішим.

Надається перевага природним джерелам.

- 5.1. При наявності водогону встановлені системи місцевої каналізації або обладнані асенізаційні колодязі "1"
- 5.2. Забруднена вода не потрапляє у довкілля "1"
- 5.3. При наявності водогону крани та регулятори не течуть "1"
- 5.4. Асенізаційні колодязі ізольовані від ґрунтових вод"2"
- 5.5. Водогін обладнаний лічильником"2"
- 5.6. Кімнати для гостей обладнані окремим лічильник "3"
- 5.7. У садибі використовується лише вода з природних джерел "3"

6. РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ТА ПАЛИВА

Переважна більшість палива та джерел електроенергії належить до не відновлюваних ресурсів, через це їх використання слід зводити до мінімуму.

- 6.1. У садибі встановлені лічильники електроенергії та газу "1"
- 6.2. Електропобутові прилади (холодильники, електронагрівачі) вимикаються, коли немає туристів "1"
- 6.3. Ведеться розрахунок споживання електроенергії та палива туристами"2"
- 6.4. Електричні нагрівачі та прилади для сушіння рук не використовуються "2"
- 6.5. Опалення кімнат для туристів регулюється індивідуально "2"

- 6.6. Для освітлення використовуються тільки енергоефективні лампи "3"
- 6.7. Для опалення не використовується паливо з не відновлюваних ресурсів "3"
- 6.8. Використовуються альтернативні джерела електроенергії "3"

7. ОБМЕЖЕНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПОБУТОВИХ ХІМІЧНИХ ЗАСОБІВ

Засоби побутової хімії як правило є синтетичними матеріалами, агресивними до природного середовища, їх виробництво також належить до найбільш екологічно шкідливих. Через це їх вживання слід обмежувати.

- 7.1. Використання побутових хімічних засобів зведене до мінімуму "1"
- 7.2. Миючі та дезінфікуючі засоби не містять хлору та бору "2"
- 7.3. Синтетичні миючі засоби не використовуються "2"
- 7.4. Міцні пральні порошки ($\text{pH} > 5$), кондиціонери та відбілювачі не використовуються "2"
- 7.5. Засоби побутової хімії не використовуються "3"
- 7.6. Холодильники та аерозолі, що містять фреон не використовуються "3"

8. ТУРИСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ.

Туристи повинні бути забезпечені екологічно-орієнтованою інформацією, що сприяє збереженню довкілля та сталому розвитку регіону.

- 8.1. Знак "Зелена садиба" демонструється туристам "1"
- 8.2. Положення про "Зелену садибу" доступне туристам "1"
- 8.3. У садибі розміщені "Поради для гостей", що стосуються екологічно-прийнятної поведінки "1"
- 8.4. Є інформація про місцеві природні, культурні та історичні цінності, охорону довкілля та біорізноманіття "2"
- 8.5. Туристам доступна карта місцевості "2"

- 8.6. Туристам доступна карта місцевості з позначеними природоохоронними об'єктами та територіями "3"
- 8.7. Спеціалізована екологічна преса передплачується або купується "3"
- 8.8. Власники садиби мають добрі знання місцевих традицій, добре поінформовані щодо місцевих природоохоронних територій, стежок, пам'яток історії та культури "3"

9. ТРАНСПОРТ

Надається перевага громадському та екологічним видам транспорту.

- 9.1. Туристам доступна інформація про маршрути та розклад громадського транспорту "1"
- 9.2. Туристи забезпечені транспортними послугами між садибою та найближчою зупинкою громадського транспорту "2"
- 9.3. Є можливість оренди екологічних транспортних засобів (велосипедів, коней)"2"
- 9.4. Облаштовано місця стоянки для автотуристів "2"
- 9.5. Пішим, вело - та кінним туристам пропонуються пільгові умови "2"
- 9.6. Можливість орендувати у господаря екологічні транспортні засоби "3"

10. РЕКОМЕНДОВАНА ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Рекомендована діяльність, яка найменше впливає на довкілля: піші, кінні та велосипедні прогулянки, плавання, сонячні ванни, веслування, віндсерфінг, гірські лижі, збирання грибів та ягід, риболовля, спостереження за птахами та тваринами.

- 10.1. Господарі надають туристам інформацію про можливість екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку "1"

- 10.2. Господарі пропонують туристам оренду спорядження для екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку "2"
- 10.3. Господарі активно сприяють розвитку екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку у своїй місцевості "3"

11. ПІДТРИМКА НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ

Підтримується збереження та розвиток традиційного для даної місцевості побуту, ремесел та мистецтв.

- 11.1. В оформленні будинку і садиби використані елементи традиційного стилю та декору "1"
- 11.2. Будинок і садиба цілком оформлені в традиційному стилі "2"
- 11.3. Туристи мають можливість ознайомитись чи придбати вироби народних ремесел "2"
- 11.4. Розміщення та побут туристів організовано згідно зі старовинним укладом селянського життя "3"
- 11.5. Господарі володіють традиційними ремеслами чи мистецтвами і можуть запропонувати туристам свої вироби та продемонструвати традиційну технологію "3"
- 11.6. Туристам пропонуються тури та екскурсійні заходи, орієнтовані на підтримку та розвиток місцевих традицій, ремесел та мистецтв "3"

Додаток В

Матриця очікувань і сегментації клієнтів ГС [10]

	Іноземний турист	Вітчизняний турист
Розвинута гостинна садиба (4—5 рівні)	Очікуються досить високий рівень комфорту обслуговування, прийнятні ціни. Найбільше підходить для іноземців, не знайомих із природними побутовими умовами в Україні. Більше підходить для туристів із середнім і вище статком, що звикли до комфорту	Очікуються досить високий рівень комфорту обслуговування, прийнятні ціни. Найкраще підійде для бізнесменів
Гостинна садиба на початковому етапі (1—3 рівні)	Високий комфорт і якість обслуговування не очікуються. Ціни не повинні перевищувати розумні межі. Найкраще підходить для молоді, туристів зі статком нижче середнього	Високий комфорт і якість обслуговування не очікуються. Ціни не повинні перевищувати розумні межі. Найкраще підходить для бізнесменів і подорожуючої молоді

Додаток Г

Оцінка ставлення населення до послуг сільського зеленого туризму у
Вижницькому районі

Запитання анкети та відповіді на них	2000 р.	2008 р.
Чи знаєте що таке сільський туризм? добре знають, що таке сільський туризм мають певну інформацію не знають про такий вид відпочинку	33,2% 19,6% 26,4%	65,5% 31,8% 5%
Чи користуєтеся послугами сільського туризму? дуже часто користуються послугами сільського туризму роблять це рідко ще не користувалися відпочинком в селі	20,4% 33%	50,2% 24,6% 25,2%
Чого очікуєте від відпочинку в селі? тиші і спокою нових вражень від сільського способу життя задоволення від традицій, регіональної кухні і святкування цікавляться ремеслами прагнуть займатися улюбленими заняттями (прогулянки, збирання ягід та грибів, купання)		78% 54,2% 52,2% 45,3% 79%
На яку вартість нічлігу та харчування розраховуєте? У середньому турист готовий платити	нічліг 37 грн, харчування 39 грн	
Якщо уже відпочивали в сільських садибах, як оцінюєте такий відпочинок? оцінюють цей відпочинок дуже добре оцінюють задовільно незадовільних відгуків		59% 31,7% немає
З яких джерел інформації дізнаєтеся про пропозиції сільського туризму? отримали інформацію через засоби масової інформації дізнаються через каталоги черпають інформацію з мережі інтернет користуються послугами туристичних фірм дізналися про пропозиції сільського туризму від знайомих		65,5% 45,34% 62,7% 24% 56%
Чи скористаєтеся відпочинком у селі в 2008 році та в який час? Влітку Взимку Не бажають	14%	80,1% 37,9% 11,5%

Як ви оцінюєте перспективи сільського туризму в Україні? позитивно оцінюють песимістично	92,3%	94,1% 5,9%
Чи знаєте Спільку сприяння сільського туризму в Україні? так		29,9%
Якому регіону віддаєте перевагу для відпочинку? Південному Західному Інші регіони		34,6% 42,3% 21,1%

Оцінка послуг гостинності садиби сільського зеленого туризму за
програмою «Зелена садиба» (на прикладі садиби Чорнея Іллі Георгійовича, с.
Виженка Вижницького району)

1.	Довкілля		
1.1.	Садиба розташована в мальовничому місці, поблизу є привабливі елементи ландшафту	"1"	+
1.2.	Садиби чисті і доглянуті (бур'яни виполоті, немає сміття)	"1"	+
1.3.	Поблизу садиби немає джерел забруднення (сміттєзвалищ, очисних споруд та ін.)	"2"	+
1.4.	Навколишні місця відпочинку доглянуті та очищені від сміття	"2"	+
1.5.	Садиба розташована на безпечній відстані від джерел екологічного ризику	"3"	+
1.6.	Поблизу садиби є природоохоронна територія	"3"	+
2.	Садиба		
2.1.	Територія садиби доглянута та не має ознак забруднення	"1"	+
2.2.	Сміття та залишки збираються в спеціально облаштованому місці	"1"	+
2.3.	Не застосовуються хімічні засоби захисту рослин	"1"	+
2.4.	Органічні залишки збираються в компостній ямі або згодовуються домашнім тваринам	"2"	+
2.5.	Не використовуються пластикові садові меблі	"2"	+
2.6.	Будівельні матеріали не вміщують азбесту	"2"	-
2.7.	Сміття сортується і вивозиться централізовано	"2"	+
2.8.	Будинок і садиба оформлені у традиційному для даного регіону стилі	"2"	-
2.9.	В оформленні садиби використовуються місцеві види рослин	"2"	+
2.10.	Створені умови для популяризації видів місцевої фауни (годівниці, гніздів'я)	"2"	+
2.11.	Не застосовуються мінеральні добрива	"3"	+
2.12.	При будівництві будинку та оформленні садиби використані лише екологічно чисті природні матеріали	"3"	-
3.	Кімнати		
3.1.	В оформленні кімнат використовуються елементи традиційного стилю, витвори народних ремесел та мистецтв	"1"	+
3.2.	Обладнання кімнат виготовлене з використанням натуральних матеріалів місцевого походження	"1"	+

3.3.	Палити дозволено лише в спеціально визначених місцях	"2"	+
3.4.	В кімнатах не використовуються синтетичні матеріали	"3"	-
4			
4.1.	Джерело питної води повинно бути перевірене відповідною лабораторією, довідка про це повинна бути доступна для туристів	"1"	+
4.2.	Їжа готується з використанням свіжих сезонних фруктів та овочів	"1"	+
4.3.	вегетаріанське меню		+
4.4.	Туристам пропонуються продукти лише українського виробництва	"2"	+
4.5.	Не використовується одноразовий пластиковий посуд	"2"	+
4.6.	Не використовуються продукти в індивідуальній упаковці	"2"	+
4.7.	Туристам пропонуються продукти лише місцевого виробництва	"3"	+
4.8.	Туристам пропонуються сертифіковані продукти органічного землеробства	"3"	+
5.	Раціональне використання водних ресурсів		
5.1.	При наявності водогону встановлені системи місцевої каналізації або обладнані асенізаційні колодязі	"1"	+
5.2.	Забруднена вода не потрапляє у довкілля	"1"	+
5.3.	При наявності водогону крани та регулятори не течуть	"1"	+
5.4.	Асенізаційні колодязі ізольовані від ґрунтових вод	"2"	-
5.5.	Водогін обладнаний лічильником	"2"	+
5.6.	Кімнати для гостей обладнані окремим лічильником	"3"	+
5.7.	У садибі використовується лише вода з природних джерел	"3"	+
6.	Раціональне використання електроенергії та палива		
6.1.	У садибі встановлені лічильники електроенергії та газу	"1"	+
6.2.	Електропобутові прилади (холодильники, електронагрівачі) вимикаються, коли немає туристів	"1"	+
6.3.	Ведеться розрахунок споживання електроенергії та палива туристами	"2"	+
6.4.	Електричні нагрівачі та прилади для сушіння рук не використовуються	"2"	+
6.5.	Опалення кімнат для туристів регулюється індивідуально	"2"	+
6.6.	Для освітлення використовуються тільки енергоефективні лампи	"3"	+
6.7.	Для опалення не використовується паливо з не	"3"	+

	відновлюваних ресурсів		
6.8.	Використовуються альтернативні джерела електроенергії	"3"	-
7.	Обмежене використання побутових хімічних засобів		
7.1.	Використання побутових хімічних засобів зведене до мінімуму	"1"	+
7.2.	Миючі та дезінфікуючі засоби не містять хлору та бору	"2"	+
7.3.	Синтетичні миючі засоби не використовуються	"2"	+
7.4.	Міцні пральні порошки (рН >5), кондиționери та відбілювачі не використовуються	"2"	+
7.5.	Засоби побутової хімії не використовуються	"3"	+
7.6.	Холодильники та аерозолі, що містять фреон не використовуються	"3"	+
8.	Туристична інформація		
8.1.	Знак "Зелена садиба" демонструється туристам	"1"	+
8.2.	Положення про "Зелену садибу" доступне туристам	"1"	+
8.3.	У садибі розміщені "Поради для гостей", що стосуються екологічно-прийнятної поведінки	"1"	+
8.4.	Є інформація про місцеві природні, культурні та історичні цінності, охорону довкілля та біорізноманіття	"2"	+
8.5.	Туристам доступна карта місцевості	"2"	+
8.6.	Туристам доступна карта місцевості з позначеними природоохоронними об'єктами та територіями	"3"	+
8.7.	Спеціалізована екологічна преса передплачується або купується	"3"	+
8.8.	Власники садиби мають добрі знання місцевих традицій, добре поінформовані щодо місцевих природоохоронних територій, стежок, пам'яток історії та культури	"3"	+
9.	Транспорт		
9.1.	Туристам доступна інформація про маршрути та розклад громадського транспорту	"1"	+
9.2.	Туристи забезпечені транспортними послугами між садибою та найближчою зупинкою громадського транспорту	"2"	+
9.3.	Є можливість оренди екологічних транспортних засобів (велосипедів, коней)	"2"	+
9.4.	Облаштовано місця стоянки для автотуристів	"2"	+
9.5.	Пішим, вело - та кінним туристам пропонуються пільгові умови	"2"	-
9.6.	Можливість орендувати у господаря екологічні транспортні засоби	"3"	+

10.	Рекомендована туристична діяльність		
10.1	Господарі надають туристам інформацію про можливість екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку	"1"	+
10.2.	Господарі пропонують туристам оренду спорядження для екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку	"2"	-
10.3.	Господарі активно сприяють розвитку екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку у своїй місцевості	"3"	+
11.	Підтримка народних традицій		
11.1	В оформленні будинку і садиби використані елементи традиційного стилю та декору	"1"	+
11.2.	Будинок і садиба цілком оформлені в традиційному стилі	"2"	-
11.3.	Туристи мають можливість ознайомитись чи придбати вироби народних ремесел	"2"	+
11.4	Розміщення та побут туристів організовано згідно зі старовинним укладом селянського життя	"3"	-
11.5	Господарі володіють традиційними ремеслами чи мистецтвами і можуть запропонувати туристам свої вироби та продемонструвати традиційну технологію	"3"	+
11.6.	Туристам пропонуються тури та екскурсійні заходи, орієнтовані на підтримку та розвиток місцевих традицій, ремесел та мистецтв	"3"	+
	Всього балів	128	